

A MAGYARORSZÁGON ÉLŐ KÜLFÖLDIEK JELLEMZŐINEK TERÜLETI SAJÁTOSSÁGAI ÉS EZEK ÖSSZEFÜGGÉSE A MUNKAERŐ-PIACI HELYZETŰKKEL

GÖDRI IRÉN

Bevezetés¹

A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok száma az elmúlt évtizedben folyamatosan emelkedett. A bevándorlási statisztikában a 2000 és 2001 között végrehajtott adatrevíziót² követően 2001. január 1-re mintegy 110 ezer itt tartózkodó külföldit tartottak nyilván, majd számuk folyamatos növekedés mellett 2011. január 1-re megközelítette a 207 ezer főt. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy az említett időszakban arányuk a teljes népességen belül majdnem duplájára, azaz 1,1%-ról 2,1%-ra emelkedett. E növekedés annak ellenére történt, hogy a magyar állampolgárság megszerzése révén évente több ezren kikerültek az itt tartózkodó „külföldiek” köréből: 2001 és 2009 között ugyanis összességében mintegy 61 ezer főt honosítottak Magyarországon.³

A külföldi állampolgárok számának emelkedése mellett a területi megoszlásukban, valamint az ezer lakosra jutó arányuk területi egységenkénti sorrendjében viszonylag állandóság figyelhető meg. Ugyanakkor sajátos képet mutat a külföldiek különböző jellemzők szerinti területi megoszlása. A bevándorlási statisztika azonban a külföldi állampolgárok jellemzőinek meglehetősen szűk körét tartalmazza, és semmit nem árul el a munkaerő-piaci helyzetükről. Ezért érdemes a népszámlálási adatokhoz fordulni, ugyanis a 2001. évi népszámlálás a magyar állampolgárok mellett az ország területén három hónapnál hosszabb ideig tartózkodó külföldi állampolgárokra, hontalan személyekre, valamint a menekültekre is kiterjedt. Azáltal, hogy a születéskori lakóhely mellett – 1960 óta először – az állampolgárságot is regisztrálták, a 2001. évi népszámlálás a Magyarországon élő *külföldi állampolgárságú* népesség teljes körű keresztmet-

¹ A tanulmány a K 73237 számú, *Állandó változás vagy változófélelben levő állandóság a demográfiai viselkedésben. Demográfiai folyamatok és a demográfiai viselkedés térbeli differenciái a 18–20. századi Magyarországon* c. OTKA-kutatás keretében készült.

² Az itt tartózkodó külföldi állampolgárok nyilvántartásából törölték az érvénytelen (lejáró) tartózkodási engedéllyel rendelkezőket, aminek következtében az állomány létszáma mintegy 40 ezer fővel csökkent.

³ Arról nincs ismeretünk, hogy a honosítottak milyen arányban tartották meg a korábbi állampolgárságukat is.

szeti adatbázisát jelenti. Ugyanakkor fontos előnye, hogy lehetővé teszi a külföldi állampolgárságú népesség területi elhelyezkedésének és különböző jellemzőinek összehasonlítását egyfelől a *külföldi születésű* népesség, másfelől a *fogadó népesség* azonos módon feltárt jellemzőivel.

A népszámlálási adatok az alapvető demográfiai jellemzők (nem, életkor, családi állapot, gyermekszám) mellett az iskolázottság, az idegennyelv-ismeret, a nemzetiség, az anyanyelv, a nyelvi és kulturális kötődés, valamint a gazdasági aktivitás és foglalkozás részletes vizsgálatára is lehetőséget nyújtanak. Ennek alapján nem csupán a külföldi népesség társadalmi-demográfiai összetétele, hanem integrációjának különböző aspektusai is vizsgálhatók. Ez azért különösen fontos, mert a bevándorlók ezen jellemzőiről teljes körű adatok egyébként nem állnak rendelkezésünkre, csak néhány szűkebb körű – bizonyos célcsoportokra fókuszáló – adatfelvétel tartalmaz erre vonatkozó információkat.

Mindezt figyelembe véve a népszámlálási adatok egyedülálló jelentőséggel bírnak a külföldi népesség vizsgálata szempontjából, azonban a felsorolt előnyök mellett meg kell említeni az adatforrás egyik – a migrációs elemzések szempontjából különösen fontos – hátrányát is: mivel a népszámlálási adatok csak tízévente frissülnek, nem alkalmasak a külföldi népesség összetételében, helyzetében végbemenő rövid távú változások feltárására, csupán a nagyobb léptékű változások megragadását teszik lehetővé. Ezzel együtt egy adott időben az országban élő külföldi állampolgárságú népesség létszámáról, valamint fontosabb jellemzőiről a népszámlálás a bevándorlási statisztika adatainál jóval részletesebb képet nyújt.

Tanulmányunkban a bevándorlási statisztika napjainkig vezetett területi idősorai mellett a 2001. évi népszámlálás adatai alapján bemutatjuk a külföldi népesség fontosabb jellemzőinek területi sajátosságait, és az aktív korúak esetében megvizsgáljuk e jellemzők összefüggését a munkaerő-piaci helyzetükkel. Bár a népszámlálási adatok a tíz évvel ezelőtti helyzetet tükrözik, feldolgozásuk azért is fontos, mert ezen adatforrás migrációs vonatkozású adatainak kiaknázása az elmúlt évtizedben nem történt meg. Ahhoz viszont, hogy a 2011. évi népszámlálás alapján feltárhassuk majd a változásokat, amelyek az elmúlt tíz évben a Magyarországon élő külföldi népesség összetételében, munkaerő-piaci, társadalmi stb. helyzetében bekövetkeztek mindenképpen szükséges a korábbi helyzet ismerete.

A külföldiek területi megoszlása a bevándorlási statisztika alapján

A KSH migrációs statisztikája, amely a bevándorlók vonatkozásában a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) által szolgáltatott adatokra épül, az *országban tartózkodó külföldi állampolgárok* közé sorolja azokat a külföldieket, akik tartózkodásra, illetve letelepedésre jogosító engedéllyel rendelke-

nek, és az adott év január 1-jén Magyarországon tartózkodnak. Az itt tartózkodó külföldiek állampolgárság szerinti származási országát tekintve napjainkban is megfigyelhető a magyarországi bevándorlás két évtizede tartó sajátossága: legnagyobb arányt az ezredforduló után is a szomszédos országok állampolgárai (együttesen 60–69%), továbbá a német (5–9%) és a kínai (5–6%) állampolgárok képviseltek.

A külföldi állampolgárok területi elhelyezkedését tekintve a szakirodalomból már ismert (Dövényi 2005, Kincses 2009) tendenciák rajzolódnak ki. Látható, hogy jelentős arányban a közép-magyarországi régióban, és ezen belül elsősorban a fővárosban tömörülnek (1. táblázat). 2001 óta mind a Budapesten, mind a Pest megyében élők arányában növekedés figyelhető meg, aminek következtében a 2000-es évek közepétől már valamennyi évben a külföldi állampolgárok több mint fele (52–57%-a) a közép-magyarországi régióban található. Emellett nagyobb arányban élnek még külföldiek a dél-alföldi, valamint az észak-alföldi régióban, bár arányuk mindkét esetben valamelyest csökkent 2001-hez képest. A két régión belül leginkább azokban a megyékben (Szabolcs-Szatmár-Bereg és Csongrád) esett vissza a külföldiek aránya, ahol 2001-ben Pest megye után a legnagyobb volt. Ugyancsak enyhe csökkenés figyelhető meg a külföldiek arányában az általuk legkevésbé preferált észak-magyarországi régióban is, ami feltehetően azzal függ össze, hogy ez a terület egyre inkább az ingázó migránsok (határmenti munkavállalók) célterülete, és kevésbé a tartózkodási vagy letelepedési engedéllyel rendelkezőké. A főváros és környéke mellett egyedül a nyugat-dunántúli régióban, és ezen belül Győr-Moson-Sopron, illetve Zala megyékben nőtt a külföldiek aránya az elmúlt évtizedben. A felsorolt változások ellenére azonban összességében a külföldi állampolgárok területi megoszlásában viszonylagos állandóság figyelhető meg, a régiók megoszlási arány szerinti sorrendje alig módosult.

A regionális, valamint a megyei szintű áttekintése a külföldiek területi megoszlásának ugyanakkor elfedi azokat a jelentős eltéréseket, amelyek a régiókon, sőt az egyes megyéken belül is előfordulnak. Település szintű bontásban ugyanis megfigyelhető, hogy az Alföld, valamint az észak-magyarországi régió jelentős nagyságú területein nem, vagy alig élnek külföldiek (Dövényi 2006).

1. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok megoszlása területi egység szerint (%), 2001–2010. január 1.
Distribution of foreign citizens in Hungary by regions and counties (%) 1st of January 2001–2010

Területi egység	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Budapest	35,6	37,7	37,3	37,4	38,2	42,8	42,1	42,6	43,4	41,5
Pest	9,6	11,2	11,7	12,0	14,1	13,6	13,3	13,5	13,3	14,3
Közép-Magyarország	45,2	48,9	49,0	49,4	52,3	56,4	55,4	56,1	56,7	55,9
Fejér	2,8	2,9	3,1	3,2	3,1	2,7	2,7	2,7	2,6	2,5
Komárom-Esztergom	2,8	2,7	2,0	2,7	2,5	2,1	2,1	2,2	2,1	1,7
Veszprém	2,1	2,1	2,2	2,2	2,0	1,8	1,8	1,8	1,8	1,9
Közép-Dunántúl	7,7	7,8	7,3	8,2	7,6	6,6	6,6	6,7	6,6	6,0
Győr-Moson-Sopron	2,5	3,0	2,4	3,3	2,6	3,1	3,1	3,2	3,3	3,3
Vas	1,3	1,3	1,4	1,3	1,2	1,4	1,3	1,3	1,4	1,3
Zala	1,9	1,7	1,9	1,8	1,6	1,8	2,2	2,2	2,2	2,6
Nyugat-Dunántúl	5,7	6,0	5,7	6,4	5,4	6,4	6,6	6,7	6,9	7,2
Baranya	3,5	3,2	3,2	2,9	2,5	2,1	2,5	2,5	2,5	2,9
Somogy	2,7	2,4	2,5	2,3	2,0	1,8	2,5	2,3	2,3	2,6
Tolna	1,5	1,4	1,5	1,4	1,3	1,0	1,1	1,0	1,0	1,0
Dél-Dunántúl	7,7	7,0	7,1	6,6	5,8	4,8	6,2	5,9	5,8	6,5
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,9	2,7	2,9	2,8	2,6	2,4	2,3	2,1	2,2	1,9
Heves	1,7	1,7	1,8	1,8	1,8	1,6	1,5	1,5	1,5	1,4
Nógrád	0,9	0,9	1,0	0,9	0,9	0,8	0,8	0,7	0,7	0,7
Észak-Magyarország	5,5	5,2	5,6	5,5	5,4	4,8	4,6	4,3	4,4	4,0
Hajdú-Bihar	4,4	4,1	4,2	4,1	3,9	3,5	3,3	3,2	3,4	3,8
Jász-Nagykun-Szolnok	1,7	1,7	1,8	1,7	1,7	1,4	1,4	1,4	1,3	1,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	7,0	6,0	6,3	5,8	5,6	4,9	4,6	4,2	4,1	3,8
Észak-Alföld	13,2	11,9	12,3	11,7	11,3	9,8	9,3	8,8	8,7	8,8
Bács-Kiskun	4,2	3,8	3,6	3,5	3,8	3,4	3,5	3,7	3,5	4,0
Békés	2,8	2,4	2,5	2,3	2,3	1,9	1,9	1,6	1,5	1,5
Csongrád	8,0	7,0	6,9	6,4	6,2	6,0	5,8	6,2	6,0	6,1
Dél-Alföld	15,0	13,2	13,0	12,2	12,3	11,2	11,2	11,5	11,0	11,5
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
N	110 028	116 429	115 888	130 109	142 153	154 430	166 030	174 697	184 358	197 819

Forrás: Demográfiai évkönyv, 2009.

A lakóhely településtípusa szerint vizsgálva a külföldi állampolgárok megoszlását látható, hogy a főváros növekvő vonzereje a városokban élők arányának csökkenésével járt együtt, miközben a községekben élők arányában az elmúlt évtizedben nem történt lényeges változás (2. táblázat).

2. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárok megoszlása településtípus szerint (%), 2001–2010. január 1.

*Distribution of foreign citizens in Hungary by type of settlement (%)
1st of January 2001–2010*

Településtípus	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Főváros	35,6	37,7	37,3	37,4	38,2	42,8	42,1	42,6	43,4	41,5
Városok	42,0	40,8	40,4	39,9	38,9	36,4	36,8	36,4	37,1	37,3
Községek	22,4	21,6	22,3	22,7	23,0	20,9	21,1	21,1	19,5	21,2
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Demográfiai évkönyv, 2009.

A külföldi népesség létszáma és összetétele a népszámlálás alapján

Mielőtt a népszámlálási adatok alapján is megvizsgálánk a külföldiek területi elhelyezkedését, tekintsük át röviden, milyen létszámúak és összetételűek voltak a külföldiek különböző szempontok alapján elkülöníthető csoportjai.

A 2001. évi népszámlálás szerint az ország 10 millió 198 ezer fős lakónépességének 1,1%-a, azaz 110 ezer 598 fő volt valamely más ország állampolgára, ebből 17 593 fő magyar állampolgársággal is rendelkező kettős állampolgár. A külföldi állampolgárságú népesség létszáma tehát közel azonos volt a bevándorlási statisztika által ugyanerre az évre rögzített létszámmal. Ennek közel háromszorosát tette ki azonban a külföldi születésű népesség száma: mintegy 293 ezer fő, ami a lakónépesség 2,9%-át jelentette. A külföldi születésű és a külföldi állampolgársággal (is) rendelkező népesség közötti különbség (mintegy 182 ezer fő) nagyobb része azokból a bevándorlókból állt, akik időközben megszerezték a magyar állampolgárságot.⁴ Ugyanakkor ide sorolhatók azok az idősebb személyek is, akik nem tényleges bevándorlók, hanem a régi Magyarország azon területein születtek, amelyek később a határmódosítások következtében a szomszédos országokhoz kerültek (így a jelenlegi határokat figyelembe véve „külföldön” születtek).

A külföldi állampolgársággal (is) rendelkező népesség 62%-a a szomszédos országok állampolgára volt (3. táblázat): 36%-uk román, közel egy-egytedük ukrán, illetve jugoszláv (szerbiai és montenegrói) és 4%-uk szlovák állampolgár. (Az osztrák, horvát és szlovén állampolgárok aránya együtt sem érte el a 3%-ot). A jelenlegi Európai Unió tagját figyelembe véve összességében

⁴ Csak 1993 és 2000 között mintegy 68 ezer fő kapott magyar állampolgárságot (majd 2001-től 2009-ig – mint korábban említettük – további 61 ezer fő).

42%-uk volt ún. harmadik ország állampolgára.⁵ E csoportot azért érdemes külön kiemelni, mert a bevándorlók integrációjának vizsgálata kapcsán napjainkban leginkább ők kerülnek a figyelem középpontjában, rájuk irányulnak a különböző integrációs programok.

3. A szomszédos országbeliek és a harmadik országbeliek száma és aránya a külföldi állampolgárságú és a külföldi születésű népesség körében, 2001
Number and proportion of citizens of neighboring countries and of third country nationals among foreign citizens and in foreign-born population, 2001

A népszámlálásban megjelenő külföldi népesség	Fő	%	Arányuk a teljes népességben (%)
Külföldi állampolgár	110 598	100,0	1,1
ebből:			
szomszédos országbeli	68 582	62,0	0,7
harmadik országbeli	45 126	40,8	0,4
Külföldön született	292 740	100,0	2,9
ebből:			
szomszédos országban	240 520	82,2	2,4
harmadik országban	82 190	28,1	0,8

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

Megjegyzés: A szomszédos országok, illetve az ún. harmadik országok között átfedés van, mivel Ukrajna, valamint Szerbia és Montenegró mindkét besorolásban szerepel.

A külföldi születésű népességben belül a szomszédos országokban születettek aránya jelentősebb volt (82%), és főleg a Romániában és a Szlovákiában születettek aránya volt magasabb (49%, illetve 13%), mint a külföldi állampolgárok körében. Ez a korábbi migrációs folyamatok, illetve a szlovák-magyar lakosságcsere következménye. A harmadik országban születettek aránya a külföldi születésű népesség körében viszont alacsonyabb volt, mindössze 28%-ot tett ki (3. táblázat).

Összességében a népszámlálás által elért külföldi állampolgárok zöme (83%-a) európai ország állampolgára volt, és még jelentősebb a külföldi születésű népesség körében az Európán belül születettek aránya (92%). Magyarország tehát a rendszerváltás után sem igazán jelentett az Európán kívüliek számára célországot, és ez a tendencia azóta is alig változott.

⁵ Bár a népszámlálási adatok a 2001-es állapotot tükrözik (amikor még Magyarország sem volt EU-tag), a „harmadik országbeli” címkét a jelenlegi szabályozás szerint alkalmaztuk, tehát azokra a külföldiekre, akik nem az EGT tagállamok (az Európai Unió tagállamai, Izland, Norvégia, Liechtenstein) és nem Svájc állampolgárai.

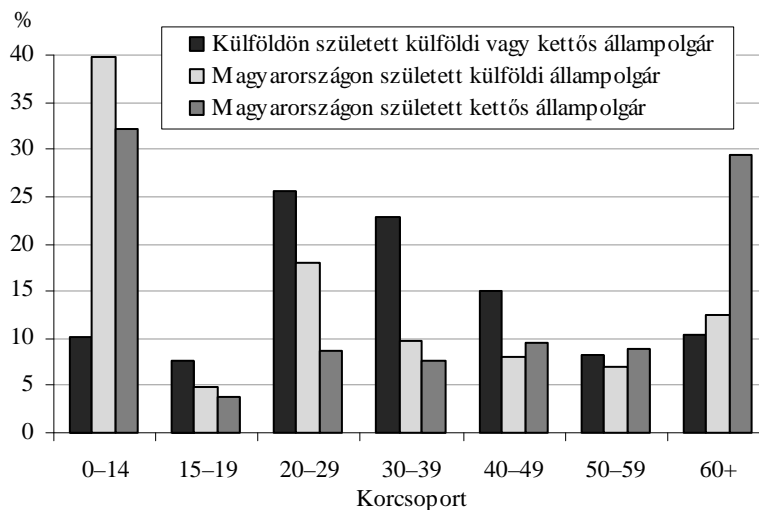
A külföldi kötődésű népesség e két csoportja – a külföldi állampolgárok és a külföldi születésűek – között nyilván átfedés van, azonban nem minden „külföldi állampolgár” tartozik a „külföldön születettek” csoportjába, 14,4%-uk ugyanis Magyarországon született. Valamivel kisebb ez az arány (9%) a csak külföldi állampolgársággal rendelkezők, és jóval jelentősebb (42%) a kettős állampolgárok körében. A Magyarországon született külföldi, illetve kettős állampolgárok csoportjába tartoznak egyrészt azok az ún. második generációs bevándorlók, akik külföldi állampolgárságú szülők gyermekeként már itt születtek, másrészt – mint látni fogjuk – azok a korábbi emigránsok is, akik megszerelve egy másik ország állampolgárságát, visszatértek Magyarországra.

A külföldi állampolgárok 16%-a rendelkezett magyar állampolgársággal is, bizonyos csoportok esetében azonban jóval jelentősebb volt a kettős állampolgárok aránya, így az Ausztráliából (76%), a Kanadából (69%), az Egyesült Államokból (51%), a Svájcban (56%), az Izraelből (32%), a Németországból (27%), valamint a többi EU-s tagországból (29%) érkezettek körében. Emögött az áll (amit a születési hely szerinti megoszlásuk is alátámaszt), hogy a felsorolt országok állampolgárságával (is) rendelkező külföldiek jelentős része a korábban kivándorolt, majd hazatérő magyarok közül került ki. Tehát ők azok a *viszszatelepült migránsok*, akik az időközben szerzett külföldi (amerikai, svájci, német stb.) állampolgárságukat is megőrizték.

Erre utalnak a külföldi állampolgárok nemzetiség szerinti megoszlásának eredményei is. A 2001-es népszámlálási adatok szerint a Magyarországon élő külföldi állampolgárok közel 60%-a nyilatkozott úgy, hogy magyar nemzetiségű, ugyanakkor a nemzetiségre vonatkozó kérdést a megkérdezettek egy része nem kívánta (14%), vagy nem tudta (2,5%) megválaszolni. Az érvényes válaszokat tekintve összességében 71% volt a magyar nemzetiségűek aránya, és az átlagosnál nagyobb volt a román (92%), a jugoszláv (szerb és montenegrói) (86%), a szlovák (82%), az ukrán (80%), továbbá az ausztrál (93%), a kanadai (86%), a svájci (76%), valamint az amerikai (74%) állampolgárok körében. Látható tehát, hogy nem csupán a szomszédos országokból, de a távoli földrészekről érkezettek körében is magas arányban voltak a magyar nemzetiségű bevándorlók – feltehetően visszatelepülők. Ezt azért fontos kiemelni, mert a magyarországi bevándorlás kapcsán mindig elhangzik, hogy a bevándorlók kétharmada a szomszédos országokból érkezik és zömében (mintegy 90%-ban) magyar nemzetiségű, tehát csak fenntartásokkal tekinthető „nemzetközi migránsnak”, a másik egyharmadra viszont úgy tekintünk, mint „igazi bevándorlók”-ra, akik idegen országokból, idegen kultúrából érkeznek. Látható azonban, hogy körükben sem elhanyagolható (sőt, bizonyos csoportjaikban jelentős) a magyarok aránya, és ezt fontos szem előtt tartani, ha az integrációjukat akarjuk vizsgálni. A külföldi születésű népesség körében még hangsúlyosabb volt a magyar nemzetiségűek aránya: kevesebb mint egytizedük tagadta meg a nem-

zetiségre vonatkozó kérdésre a választ, az érvényes választ adók körében pedig 89% volt a magyarok aránya.

Azt a megállapítást, hogy a Magyarországon született külföldi állampolgárok nagyrészt a második generációt jelentik, míg az itt született kettős állampolgárok közt a második generáció tagjai és visszatelepülők egyaránt vannak, jól tükrözi a *korcsoportos összetételük* is (I. ábra). Míg a külföldön született külföldi vagy kettős állampolgárok korcsoportos megoszlása tipikus migráns populációra utal (ugyanis közel 50%-uk 20 és 40 év közötti, kétharmaduk 20 és 50 év közötti), a Magyarországon született külföldi állampolgárok 40%-a 15 év alatti, a Magyarországon született kettős állampolgárok közt pedig a 15 év alattiak és a 60 év felettek aránya egyaránt kiemelkedő.

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

I. A külföldön, illetve a Magyarországon született külföldi és kettős állampolgárok korcsoportos megoszlása, 2001
Age distribution of foreign citizens born abroad and individuals with foreign or double citizenship born in Hungary, 2001

Az eddigiek alapján is látható, hogy a népszámlálási adatokban megjelenő külföldi népesség nemcsak származási ország, valamint állampolgárság szerint, de a „migrációs háttérét”, illetve a fogadó országbeli státusát (első vagy második generációs bevándorló, visszatelepülő) tekintve is nagyon heterogén csoportot alkot. Mindezek a kategóriák könnyebben beazonosíthatók lennének, amennyiben a népszámlálási kérdőív kérdései a migráció időbeliségének megragadására is alkalmasak lettek volna. Az ebből a szempontból kulcsfontosságú adatok (mint

például mióta él Magyarországon, aki nem itt született; mikor honosították azt, aki külföldön született, de magyar állampolgár; milyen jogi státussal/mióta rendelkezik az, aki nem magyar állampolgár stb.) azonban nem kerültek rögzítésre.

A külföldiek területi megoszlása a népszámlálás alapján

A *külföldi állampolgárok* országban belüli területi elhelyezkedése a 2001. évi népszámlálási adatok alapján meglehetősen nagy hasonlóságot mutat a bevándorlási statisztika 2001. évi adatai alapján kirajzolódó képpel, ami egyúttal azt is jelzi, hogy a külföldiek tényleges tartózkodási helye nem tér el lényegesen (legalábbis megyék és régiók szintjén) a „hivatalosan rögzített” lakóhelytől. A népszámlálás szerint ugyan valamelyest erőteljesebb a koncentrálódásuk a közép-magyarországi régióban (mind Budapestet, mind Pest megyét tekintve), valamint kisebb mértékben a közép- és nyugat-dunántúli régiókban is (ezen belül Fejér megye, valamint Győr-Moson-Sopron megye mutat nagyobb arányokat), ugyanakkor a két alföldi régióban viszont kisebb (4. táblázat). Mindezek az eltérések azonban nem módosítják az alapvető tendenciákat, sem a régiók közötti sorrendet. A külföldi állampolgárok közel fele tehát a népszámlálás szerint is a közép-magyarországi régióban élt, és ezen belül elsősorban a fővárosban. Emellett nagyobb arányban voltak jelen az észak-, illetve a dél-alföldi régiókon belül néhány határmenti megyében is (4. táblázat), ami az ukrán és a jugoszláv állampolgárok jelenlétének köszönhető, ugyanis e csoportok nagyobb mértékben választják a kibocsátó országukkal határos megyéket (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Csongrád) letelepedési helyként.

A külföldi népességen belül a harmadik országbeliek – bár számukra is a közép-magyarországi régió az elsődleges, és vonzereje 2001 óta erősödött – még jelentősebb arányban koncentrálódnak az alföldi régiókban, mint a teljes külföldi népesség (Hárs 2010b).

A népszámlálási adatokból a külföldi állampolgárok jogi státusa sajnos nem derül ki, holott korábbi vizsgálatból⁶ tudjuk, hogy a külföldiek ebből a szempontból elkülönülő csoportjainak (menekültek, bevándorlási engedéllyel rendelkezők, vendégmunkások stb.) területi elhelyezkedésében meglehetősen nagyok a különbségek (Dövényi 1997).

Ami a *külföldi születésű népesség* területi megoszlását illeti, kisebb eltérések figyelhetők meg. A fővárosban tömörülés ugyan rájuk is jellemző volt, bár kissé elmaradt a külföldi állampolgárokétól, de még így is jóval meghaladta a teljes népesség itt élő hányadát (4. táblázat). A külföldi állampolgárokhoz képest nagyobb arányban voltak jelen a dél-dunántúli régióban (a teljes népesség ottani arányát is meghaladva), és valamelyest a közép-dunántúli régióban is.

⁶ 1995-ben (valamint 1992-ben is) készült kérdőíves felmérés, amelynek során a polgármesterek szolgáltatottak adatokat a településükön élő külföldiekről.

Nyugat-Dunántúl és Észak-Magyarország viszont az ő esetükben is a két legkevésbé preferált régió. Bár ez utóbbiban arányuk meghaladta a külföldi állampolgárokét, messze elmaradt a teljes népességétől.

4. A külföldi állampolgárságú, a külföldi születésű és a teljes népesség megoszlása területi egység szerint (%), 2001
Distribution of foreign citizens, foreign born individuals and total population by regions and counties (%), 2001

Területi egység	Külföldi állampolgárságú népesség	Külföldi születésű népesség	Teljes népesség
Budapest	37,4	31,2	17,4
Pest	11,2	12,2	10,6
Közép-Magyarország	48,5	43,4	28,1
Fejér	3,8	3,8	4,3
Komárom-Esztergom	2,6	3,7	3,1
Veszprém	2,2	2,5	3,7
Közép-Dunántúl	8,5	10,0	11,0
Győr-Moson-Sopron	3,1	3,4	4,3
Vas	1,4	1,3	2,6
Zala	1,6	1,3	2,9
Nyugat-Dunántúl	6,1	6,1	9,8
Baranya	3,2	4,9	4,0
Somogy	2,3	2,4	3,3
Tolna	1,4	3,5	2,4
Dél-Dunántúl	6,9	10,8	9,7
Borsod-Abaúj-Zemplén	2,8	3,7	7,3
Heves	1,8	1,8	3,2
Nógrád	0,9	1,2	2,2
Észak-Magyarország	5,4	6,7	12,7
Hajdú-Bihar	4,4	4,2	5,4
Jász-Nagykun-Szolnok	1,6	1,7	4,1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	5,2	4,3	5,7
Észak-Alföld	11,2	10,2	15,2
Bács-Kiskun	3,9	4,3	5,4
Békés	3,0	3,3	3,9
Csongrád	6,4	5,1	4,2
Dél-Alföld	13,3	12,8	13,5
Összesen	100,0	100,0	100,0
N	110 598	292 740	10 198 315

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

A lakóhelyük településtípusát tekintve megfigyelhető, hogy mind a külföldi állampolgárságú, mind a külföldi születésű népesség – a fővárosi koncentráció-

dása következtében – kisebb arányban fordult elő a városokban és különösen a községekben, mint a teljes népesség (5. táblázat). Míg községekben például az össznépesség mintegy 36%-a élt, a külföldi születésűeknek alig több, a külföldi állampolgároknak pedig kevesebb mint egynegyede. A megyeszékhelyek tekintetében viszont nem mutatkozott eltérés egyik csoport esetében sem.

5. A külföldi állampolgárságú, a külföldi születésű és a teljes népesség megoszlása településtípus szerint (%), 2001

Distribution of foreign citizens, foreign born individuals and total population by type of settlement (%), 2001

Településtípus	Külföldi állampolgárságú népesség	Külföldi születésű népesség	Teljes népesség
Főváros	37,4	31,2	17,4
Megyeszékhely	17,8	18,3	17,9
Többi város	21,9	24,7	29,2
Község	22,9	25,7	35,5
Összesen	100,0	100,0	100,0

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

A külföldiek ezer lakosra jutó aránya

A külföldi népesség területi elhelyezkedésének másik mutatója az *ezer lakosra jutó arányuk* a különböző területi egységeken (régiókon, megyéken) belül. A külföldiek fogadó népességen belüli aránya azért is fontos mutató, mivel számos más tényezővel, így például a fogadó népesség külföldiekkel szembeni attitűdjével, vagy a külföldi népesség különböző beilleszkedési mutatóival is összefüggésben lehet.

A *külföldi állampolgárok* ezer lakosra jutó aránya 2001-ben országosan 10,8 volt (mind a népszámlálás, mind a bevándorlási statisztika szerint), és régiós összehasonlításban – a már bemutatott területi megoszlásukkal összefüggésben – Közép-Magyarországon volt a legnagyobb, ezen belül elsősorban a fővárosban, ahol az országos érték több mint kétszerese figyelhető meg (6. táblázat). Továbbá a dél-alföldi régióban érte még el a mutató az országos értéket, ezen belül Csongrád megyében volt kiemelkedően magas (16,4), és néhány megyében (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Fejér és Komárom-Esztergom) megközelítette azt.

6. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség 1000 lakosra jutó aránya területi egység szerint, 2001, 2005, 2010
Number of foreign citizens or foreign born population living in Hungary per 1000 inhabitants by regions and counties, 2001, 2005, 2010

Területi egység	Külföldi állampolgárságú népesség	Külföldi születésű népesség	Külföldi állampolgárságú népesség		
	Népszámlálás, 2001		Bevándorlási statisztika		
	2001	2005	2010		
Budapest	23,2	51,3	22,3	32,0	47,7
Pest	11,4	33,0	9,9	17,5	23,1
Közép-Magyarország	18,8	44,4	17,6	26,2	37,4
Fejér	9,6	25,8	7,3	10,1	11,5
Komárom-Esztergom	9,1	33,8	9,7	11,3	10,5
Veszprém	6,4	19,6	6,0	7,8	10,4
Közép-Dunántúl	8,4	26,0	7,6	9,7	10,9
Győr-Moson-Sopron	8,0	23,0	6,2	8,5	14,7
Vas	5,8	14,6	5,2	6,6	10,1
Zala	5,8	13,2	7,1	7,5	17,5
Nyugat-Dunántúl	6,8	17,8	6,2	7,7	14,3
Baranya	8,7	34,9	9,3	8,8	14,6
Somogy	7,6	21,1	8,7	8,5	15,9
Tolna	6,3	40,9	6,7	7,8	8,8
Dél-Dunántúl	7,7	31,7	8,5	8,4	13,6
Borsod-Abaúj-Zemplén	4,1	14,7	4,2	5,1	5,5
Heves	6,0	16,3	5,8	8,0	8,7
Nógrád	4,3	16,0	4,4	6,1	6,8
Észak-Magyarország	4,6	15,3	4,7	6,0	6,6
Hajdú-Bihar	8,8	22,4	8,8	10,2	13,9
Jász-Nagykun-Szolnok	4,2	11,6	4,5	5,9	6,3
Szabolcs-Szatmár-Bereg	9,9	21,9	13,1	13,7	13,3
Észak-Alföld	8,0	19,3	9,3	10,4	11,7
Bács-Kiskun	7,8	23,2	8,5	10,0	14,8
Békés	8,4	24,4	7,7	8,5	8,0
Csongrád	16,4	34,6	20,5	20,8	28,6
Dél-Alföld	10,7	27,1	12,0	12,9	17,3
Együtt	10,8	28,7	10,8	14,1	19,8
N	110 598	292 740	110 028	142 153	197 819

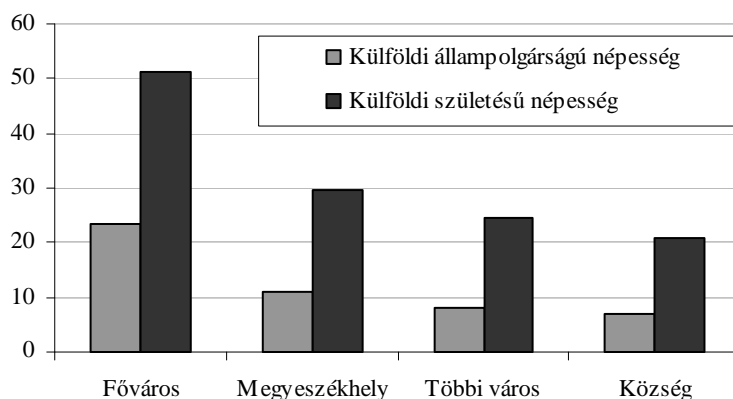
Forrás: Népszámlálás, 2001; Demográfiai évkönyvek.

A külföldi születésű népesség ezer lakosra számított aránya – ami országosan a külföldi állampolgárok arányának közel háromszorosa volt (28,7) – csak részben követi ez utóbbi területi mintázatát. Bár legmagasabb szintén a közép-magyarországi régióban (44,4), és különösen a fővárosban (51,3) volt, ugyanakkor a dél-dunántúli régióban is (31,7) – és ezen belül főleg Tolna és Baranya megyékben – meghaladta az országos értéket, holott a külföldi állampolgárok

aránya ezeken a területeken elmaradt az országostól (6. táblázat). Még további két megyében volt átlag feletti a külföldön születettek népességen belüli aránya: Csongrád és Komárom-Esztergom, az összes többi megyében elmaradt attól.

Ha a külföldi állampolgárok ezer lakosra jutó arányának időbeli változását vizsgáljuk (amire csak a bevándorlási statisztika nyújt lehetőséget), látható, hogy miközben a 2001. évi országos érték 2010-re már közel duplájára (19,8-re) nőtt, ez a növekedés nem volt egyforma az egyes régiók, illetve megyék szintjén (6. táblázat). Budapesten és Pest megyében, ahol egyébként már 2001-ben is a legnagyobb arányban voltak jelen a népességen belül a külföldiek, a növekedés hangsúlyosabb volt, és jelentősebb volt a Nyugat-Dunántúl két megyéjében: Zala és Győr-Moson-Sopron megyékben is. Ezzel szemben Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés és Komárom-Esztergom megyékben alig növekedett a külföldiek ezer lakosra jutó aránya az elmúlt évtized alatt. Mindezek ellenére a külföldiek népességen belüli arányának területi különbségeiben mégsem történt igazán nagy átrendeződés. Bár a nyugat- és dél-dunántúli régiók ebből a szempontból megelőzték az észak-alföldi régiót, Közép-Magyarország után továbbra is a Dél-Alföldön vannak jelen legnagyobb arányban a külföldi állampolgárok.

A különböző településtípusokon belül vizsgálva a külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség ezer lakosra jutó arányát (II. ábra), jól látható, hogy a mutató értékei – mindkét esetben – már a megyeszékhelyeken is jóval elmaradnak a fővároshoz képest, majd tovább csökkenve, a községekben a legalacsonyabbak, tehát a külföldiek fogadó népességen belüli aránya itt a legkisebb (alig egyharmada, illetve kétötöde a budapesti értékeknek).

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

II. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárságú, illetve külföldi születésű népesség 1000 lakosra jutó aránya településtípus szerint, 2001
Number of foreign citizens or foreign born population living in Hungary per 1000 inhabitants by type of settlement, 2001

A külföldiek területi megoszlása származási ország szerint

A főbb származási országok, illetve földrészek szerint vizsgálva a külföldi népesség regionális megoszlását, meglehetősen nagy különbségek figyelhetők meg (7. táblázat). A közép-magyarországi régió, és ezen belül főként a főváros a távolabbról érkezett bevándorlók számára jelent elsődleges célterületet. Különösen nagy arányban éltek a fővárosban a 2001. évi népszámlálás szerint az ázsiai – főként kínai, vietnámi, izraeli és szíriai – állampolgárok, valamint a más földrészekről érkezett (amerikai, afrikai és ausztráliai) külföldiek is. Ezzel szemben a szomszédos országokból érkezettek, mint korábban utaltunk rá, elsősorban a kibocsátó országukhoz közeli országrészekben telepedtek le: az ukrán állampolgárok az észak-alföldi, a jugoszláv (szerb és montenegrói) állampolgárok a dél-alföldi, a horvát állampolgárok pedig a dél-dunántúli régióban. A szlovák állampolgárok aránya Közép-Magyarország mellett a közép-dunántúli, valamint az észak-magyarországi régiókban is kiemelkedő volt. Eltér e tendenciától a román állampolgárok területi elhelyezkedése, ők ugyanis legnagyobb arányban nem a keleti megyéket, hanem a jobb munkaerő-piaci kilátásokkal kecsegtető fővárost és környékét preferálták.

Megfigyelhető továbbá, hogy a német, valamint a más nyugat-európai (EU-15, illetve svájci) állampolgárok számára a közép-magyarországi régió elsődlegessége mellett az egyes dunántúli régiók jelentettek még vonzó célterületeket. Jól mutatja e csoportok sajátos, a bevándorlók többségtől eltérő migrációs céljait az is, hogy nagyobb hányaduk telepedett le községekben (például a német és a svájci állampolgárok közel egyharmada, miközben a teljes külföldi állampolgárságú népesség 23%-a), ami idősebb korösszetételükkel is összhangban arra utal, hogy migrációjuk kevésbé volt gazdasági motivációjú, illetve munkavállalási célú.

A származási ország mellett – azonban azzal összefüggésben – a külföldiek anyanyelv szerinti területi megoszlása is érdekes képet mutat. Miközben minden megyében és Budapesten is a magyar anyanyelvűek voltak többségben a külföldi állampolgárok között, a területi különbségek meglehetősen nagyok: míg a fővárosban részesedésük alig haladta meg az 50%-ot, Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében a 80%-ot is túllépte. Megfigyelhető továbbá, hogy a Budapesten élő külföldiek anyanyelvi struktúrája jóval differenciáltabb, több anyanyelvi csoport szinte csak itt fordult elő (pl. afrikai, arab, görög, modern héber, örmény) (Dövényi 2005).

7. A főbb származási országokból (földrészekről) érkezett külföldi állampolgárok megoszlása régiók szerint, kiemelve a fővárost (%), 2001
Distribution of foreign citizens arriving from main source countries (continents) by region, with emphasis on the capital city (%), 2001

Állampolgárság szerinti származási ország / földrész	Buda-pest	Régiók								N	
		Közép-Magyar-ország	Közép-Dunántúl	Nyugat-Dunántúl	Dél-Dunántúl	Észak-Magyar-ország	Észak-Alföld	Dél-Alföld	Ösz-szesen		
Európa											
Románia	32,2	48,5	9,6	5,7	5,7	5,4	11,6	13,5	100,0	40 184	
Ukrajna	23,2	31,2	6,0	2,6	3,3	9,1	41,5	6,5	100,0	10 536	
Szerbia-Montenegro	22,1	26,4	6,2	3,9	8,9	1,1	2,4	51,0	100,0	10 248	
Szlovákia	25,9	35,4	22,6	10,2	4,7	19,4	4,1	3,6	100,0	4 493	
Horvátország	16,5	18,9	2,7	7,0	58,1	0,3	1,4	11,7	100,0	1 450	
Németország	27,1	38,6	12,4	12,3	14,7	6,8	5,9	9,3	100,0	7 802	
többi EU-15	50,1	60,6	7,0	13,5	5,8	3,9	3,2	6,0	100,0	7 826	
Oroszország	56,7	68,9	6,4	3,1	4,7	4,1	8,0	4,8	100,0	2 846	
Lengyelország	40,7	52,8	12,3	6,8	8,2	7,2	5,1	7,6	100,0	2 240	
Svájc	30,5	38,8	14,2	20,3	10,9	2,3	5,1	8,4	100,0	930	
Törökország	64,1	70,7	5,5	2,7	4,3	2,1	1,8	12,9	100,0	560	
Ázsia											
Kína	81,5	83,8	2,6	2,9	2,7	0,9	3,0	4,2	100,0	4 191	
Vietnám	91,8	93,5	1,0	0,2	1,3	0,6	1,1	2,4	100,0	1 989	
Izrael	77,3	81,8	1,7	1,8	1,7	1,3	5,8	5,8	100,0	759	
Mongólia	54,0	66,9	6,1	0,9	11,2	5,3	7,2	2,4	100,0	694	
SzírIA	71,0	76,0	3,3	1,3	4,6	3,8	2,7	8,3	100,0	603	
Afganisztán	30,8	35,2	9,2	0,4	1,7	1,3	44,3	7,9	100,0	522	
Amerika											
AEÁ	49,7	65,2	5,4	5,7	5,3	3,7	7,8	6,8	100,0	3 235	
Kanada	45,2	59,8	7,5	7,4	4,1	7,1	8,2	5,9	100,0	1 092	
Afrika	49,7	55,2	12,7	4,1	4,4	4,4	9,0	10,1	100,0	1 670	
Ausztrália	46,0	58,0	6,9	8,7	7,8	3,8	5,2	9,5	100,0	576	
Összes külföldi állampolgár	37,4	48,6	8,5	6,1	6,9	5,4	11,2	13,3	100,0	110 598	

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

Megjegyzés: Szürkével az átlagosnál (a teljes külföldi népességre jellemzőnél) magasabb értékeket emeltük ki (és ez a további táblázatokra is vonatkozik).

A bevándorlási statisztika idősorai alapján az előzőekben láthattuk, hogy Budapest és Pest megye preferenciája a bevándorlók körében 2001 óta tovább nőtt. A főbb kibocsátó országok állampolgárai esetében a területi elhelyezkedésük kapcsán megfigyelt tendenciák egyes csoportoknál tovább erősödtek, másoknál változtak. 2010-ben a Magyarországon tartózkodó román állampolgároknak már 64%-át regisztrálták Közép-Magyarországon (40%-át a fővárosban), a kínaiaknak 86%-át ugyanebben a régióban (83%-át fővárosban). Az ukrán állampolgárok közép-magyarországi aránya szintén növekedett (52%-ra, amiből 37% Budapestre esett), észak-alföldi jelenlétük viszont mérséklődött (27%-ra). A szerb állampolgároknak több mint a fele (54%) azonban továbbra is a

dél-alföldi régióban található, a fővárosban és környékén nem változott az arányuk. A szlovák állampolgárok esetében viszont megnőtt a nyugat-dunántúli régió preferenciája (10%-ról 26%-ra változott itteni arányuk), és tovább fokozódott a német állampolgárok dunántúli régiókban való koncentrációja is (a 2001. évi 39%-ról 52%-ra nőtt e három régió belüli együttes arányuk).

A külföldiek főbb demográfiai jellemzőinek területi sajátosságai

A származási ország mellett a külföldi népesség különböző demográfiai jellemzők szerinti területi megoszlása is sajátos képet mutat. Az alábbiakban a nem, a korcsoport, valamint az iskolai végzettség szerinti összetételük területi különbségeit tekintjük át.

A magyarországi népesség körében mutatkozó enyhe nőtöbbséggel (52,4%) szemben a külföldi állampolgárok körében összességében *kiegyenlített volt a nemek aránya* (49,2% férfi, 50,8% nő), származási országonként azonban jelentős eltérések figyelhetők (M1. táblázat). Néhány ázsiai országból (például Szíriából, Afganisztánból), valamint Törökországból és Afrikából kifejezetten férfi migráció zajlott, az innen származók közt ugyanis 70% feletti volt a férfiak aránya. Szintén férfítöbbséget figyelhető meg az EU15-ök állampolgárai körében (a németek kivételével), továbbá a horvát, a szerb és montenegrói, a svájci, a kínai, a vietnámi, valamint az amerikai és az ausztrál állampolgárok körében is. Ezzel szemben a mongol, az orosz, a szlovák, a lengyel és az ukrán állampolgárok közt a nők voltak jelentős többségben, a 60%-ot is elérte, illetve meghaladta az arányuk.

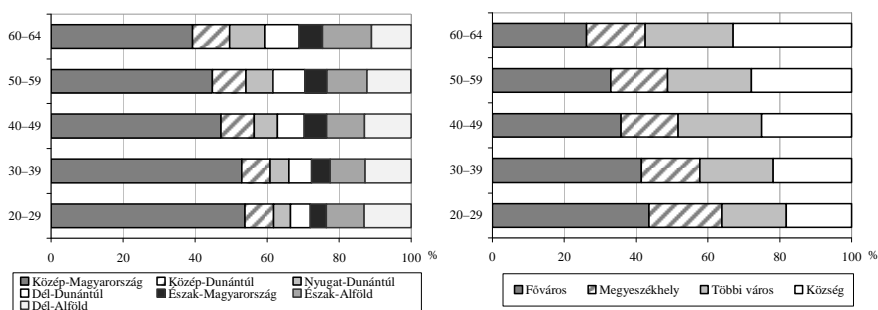
Az egyes régiókon, valamint településtípusokon belül vizsgálva a külföldi állampolgárok nemek szerinti összetételét, enyhe nőtöbbséget figyelhető meg az észak-magyarországi (56%) és az észak-alföldi régióban (54%), valamint a községekben (54%).

A külföldi állampolgárok *korösszetétele összességében fiatalabb*, mint a magyarországi népességé, ugyanakkor származási ország szerinti különbségek ez esetben is megfigyelhetők (M2. táblázat). 2001-ben 52%-uk tartozott a 15–39 éves korcsoportba (hasonló arányban mindkét nemnél), míg a teljes népességnek mindössze 35%-a. Még jelentősebb (60% körüli) volt e korcsoport aránya a román, a szlovák, a török állampolgárok körében, valamint az ázsiai származásúak többségénél. Bár a 15 év alattiak aránya a külföldiek közt összességében nem érte el a magyarországi népességben belüli arányukat, néhány csoport (EU-15-ök, néhány ázsiai ország, Egyesült Államok és Kanada állampolgárai) esetében meghaladta azt. Ugyanakkor néhány kibocsátó ország (mint például Svájc, Németország, Egyesült Államok, Kanada és Ausztrália) esetében az idősebb – 55–64 éves, illetve a 65 év feletti – korosztályok voltak a fogadó népességhez képest jóval nagyobb arányban képviselve. A *legmagasabb átlag-*

életkor a svájci, az amerikai, az ausztráliai, továbbá a német, az orosz és a lengyel állampolgárok esetében figyelhető meg, míg a legalacsonyabb az ázsiai országokból érkezettekénél.

Mivel a munkaerő-piaci integráció vizsgálata szempontjából az *aktív korúak*, azaz a 15–64 év közöttiek jelentik a releváns népességet, erre a korcsoportra szűkítjük az elemzést. A külföldi állampolgársággal (is) rendelkező népesség 78%-a – mintegy 86 ezer fő – tartozott a 15–64 év közötti korcsoportba (míg a fogadó népesség 68%-a). A férfiak és nők között nem volt különbség az aktív korúak arányában, viszont származási ország szerint – mint az előzőekben láthatuk – jelentős eltérések figyelhetők meg. Jóval átlag feletti arányban volt képviselve ez a korcsoport a szlovák (87%), a lengyel (85%) és a kínai (84%) állampolgárok körében – akiknél jellemzően munkavállalási célú migráció zajlott –, viszont az Egyesült Államokbeli, a kanadai és az ausztrál állampolgárok mindössze 53–55%-a, a svájciak 58%-a és az EU15-ből származóknak is csak kétharmada volt aktív korú.

Regionális, illetve településtípus szerinti összehasonlításban megfigyelhető, hogy a fiatalok (a 20–29, valamint a 30–39 éves korcsoportok) nagyobb arányban választják Közép-Magyarországot, és ezen belül Budapestet, míg az idősebbek (különösen az 50, illetve a 60 év feletti) ezzel szemben az átlagosnál nagyobb arányban fordulnak elő Észak-Alföldön, valamint a dunántúli régiókban, és a községekben (III. ábra).

III. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárságú népesség megoszlása régiók, illetve településtípus szerint, korcsoportos bontásban, 2001
Distribution of foreign citizens living in Hungary by region, type of settlement, and age group, 2001

A külföldi állampolgárságú népesség nem csupán fiatalabb, de *iskolai végzettség* tekintetében átlagosan képzettebb is, mint a hazai népesség. A megfelelő korú magyarországi népességgel összehasonlítva azt tapasztaljuk, hogy mind az érettségizettek, mind a felsőfokú végzettségűek jóval nagyobb arányban vannak jelen a külföldiek körében. Míg 2001-ben a 18 éves és idősebb magyarországi népesség

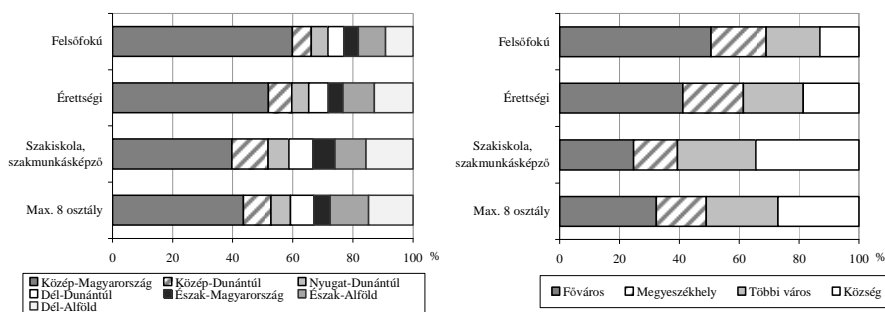
38%-a rendelkezett legalább középiskolai érettségivel, valamint a 25 éves és idősebb népesség 13%-a felsőfokú végzettséggel, a külföldi állampolgárok esetében mindkét arány jóval nagyobb volt: 57%, illetve 25%. Különösen a külföldi férfiak közt volt magas a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya (28%).

A különböző származási országok szerint, valamint egyes országok esetében a nemek között is jelentős eltérések figyelhetők meg az iskolai végzettség tekintetében (M3. táblázat). A legalább érettségivel rendelkezők aránya különösen magas volt (70% feletti) az orosz, az izraeli, valamint az amerikai állampolgárok esetében, de a legtöbb csoportnál meghaladta a hazai arányt. Mindössze az afgán állampolgárok, valamint a mongol és a szíriai nők esetében volt kissé alacsonyabb az érettségizettek aránya a 18 év felettiak körében, mint a magyarországi népesség esetében. A felsőfokú végzettségűek aránya kiemelkedő volt az orosz, a lengyel és az EU15 állampolgárok körében (kivéve a németeket), továbbá több ázsiai csoport (szíriaiak, vietnámiak, izraeliek), valamint az amerikai és az afrikai állampolgárok körében is. Jóval átlag alatti volt viszont – bár így is meghaladta a magyarországi népességét – a román és a török állampolgárok körében.⁷

A legtöbb kibocsátó ország esetében a férfiak nagyobb arányban rendelkeztek felsőfokú végzettséggel, mint a nők. Főként az afgán nők maradtak el e tekintetben a férfiak mögött (és egyedüli csoportként a magyarországi nőkhöz képest is), de ugyanakkor a svájci, a szíriai, a vietnámi, az amerikai és az ausztrál nők közt is kisebb volt a diplomások aránya, mint a férfiak közt. Ugyanakkor bizonyos csoportoknál éppen fordítva, a nők körében volt nagyobb a felsőfokú végzettségűek aránya. Különösen szembeötlő ez utóbbi különbség a lengyel állampolgároknál, de a szerb és montenegrói, az izraeli és a török nők is „megelőzték” kissé a férfiakat ebből a szempontból.

Régiók, illetve településtípus szerint vizsgálva a külföldi állampolgárok iskolai végzettségét megfigyelhető, hogy a magasabb iskolai végzettségűek – különösen az egyetemi, vagy főiskolai diplomával rendelkezők, de az érettségizettek is – nagyobb arányban választják Közép-Magyarországot, és ezen belül Budapestet. Ezzel szemben az alacsony iskolai végzettségűek (legfeljebb nyolc osztályt végeztek) az átlagosnál nagyobb arányban fordulnak elő az alföldi régiókban és a községekben, a szakmunkás végzettségűek pedig a közép-dunántúli, az észak-magyarországi és az észak-alföldi régiókban, valamint ugyancsak a községekben (IV. ábra).

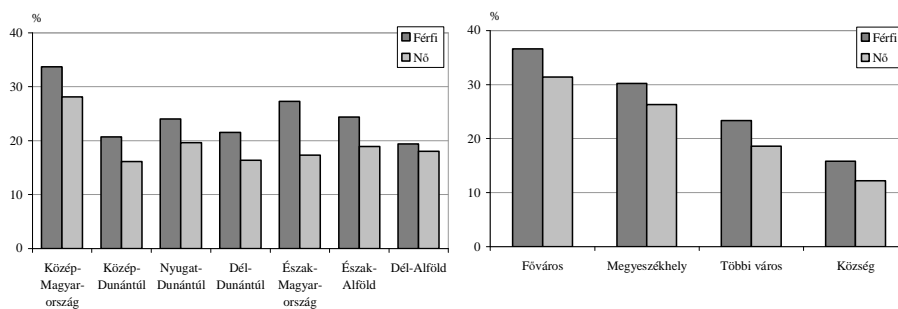
⁷ Bár a bevándorló román állampolgárok közt viszonylag magas a felsőfokú végzettségűek aránya (a Bevándorlók 2002 c. vizsgálat szerint 27% volt), ők azok, akik meglehetősen nagy arányban szerzik meg a magyar állampolgárságot, ami viszont iskolai végzettség szempontjából pozitív szelekciót jelent, így a magasabb iskolai végzettségűek nagyobb arányban kerülnek ki a „külföldi állampolgár” státusból.

IV. A Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárságú népesség megoszlása régiók, illetve településtípus szerint, iskolai végzettség szerinti bontásban, 2001

Distribution of foreign citizens living in Hungary by region, type of settlement, and by educational attainment, 2001

Jól látható, hogy a felsőfokú végzettségűek aránya a nők körében valamilyen régióban és településtípuson belül elmarad a férfiakhoz képest (V. ábra). Ugyanakkor mindkét nem esetében kiugróan magas diplomások aránya a közép-magyarországi régióban (34%, illetve 28%), és különösen a fővárosban (37%, illetve 31%) az országoshoz képest (28, illetve 23%). A kisebb városokban, valamint a községekben jóval kisebb arányban vannak jelen a diplomás külföldiek.

V. A felsőfokú végzettségűek aránya a 25 éves és idősebb külföldi állampolgárok körében régiók, illetve településtípus szerint, 2001
Proportion of persons with tertiary education among the 25-year-old and older foreign citizens by region and type of settlement, 2001

A külföldiek munkaerő-piaci helyzete – meghatározó tényezők, vizsgált mutatók

A bevándorlók, külföldi állampolgárok fogadó országbeli munkaerő-piaci helyzete – akár egyéni, akár csoportszinten vizsgáljuk – a strukturális integrációjuk egyik mutatója. A sikeres munkaerő-piaci integráció, bár nem feltétlenül jelent egyben társadalmi vagy kulturális integrációt is, a legfontosabb lépés ahhoz, hogy a bevándorlók a fogadó társadalom teljes jogú tagjává váljanak, és a fogadó népesség részéről is elfogadásban legyen részük. A munkaerő-piacról való kiszorulás viszont nem csak szegénységet, rossz lakáskörülményeket eredményezhet, hanem társadalmi kizárást is. A bevándorlók munkaerő-piaci integrációja a fogadó ország szempontjából is fontos, hiszen egyfelől az európai országok többségében a népesség előregedése miatt szükség van a munkaerő pótlására, másfelől sikeres integráció esetén a bevándorlók nem terhelik az adott ország szociális ellátórendszerét. Ennek ellenére a bevándorlók gyakran nehézségekkel – olykor korlátozásokkal, valamint diszkriminációval – szembesülnek ezen a területen, még akkor is, ha már évek óta a befogadó országban élnek.

A különböző országokra fókuszáló korábbi vizsgálatok arra mutattak rá (Werner 1997; Duvander 2001; Liebig 2007) – és ezt a közelmúltban megjelent európai áttekintés is megerősítette (Münz 2008) –, hogy a legtöbb európai országban a bevándorlók munkaerő-piaci mutatói rosszabbak, mint a fogadó (helyi születésű) népességé. Alacsonyabb foglalkoztatottság, magasabb munkanélküliségi ráta jellemző rájuk, és a foglalkoztatott bevándorlók is gyakran alacsony képzettséget igénylő, rosszul fizetett foglalkozásokba tömörülnek, amely nincs összhangban a saját végzettségükkel. Ez utóbbi szelekció – az alulfizettség és alulfoglalkoztatottság – főleg a szegényebb országokból érkező bevándorlókra jellemző. A munkaerő-piaci hátrányok ugyanakkor az ún. második generációnál, azaz a bevándorlóknak már a fogadó országban született gyerekeinél is kimutathatók (Liebig 2007).

A bevándorlók munkaerő-piaci integrációjának sikeressége több tényezőtől is függ. Egyrészt az *intézményi feltételek*, az adott fogadó országra, adott időben jellemző migrációs rendszer és szabályozás (ideértve a külföldi állampolgárok munkavállalásának feltételeit is), valamint a *makro-gazdasági kontextus*, a fogadó ország gazdasági helyzete, munkaerő-piaci és társadalmi körülményei is meghatározzák a bevándorlók számára elérhető integrációs lehetőségeket. Ugyanakkor a *migráció körülményei* is rányomják bélyegüket az integrációs folyamatra: a gazdasági migránsként (munkavállalási céllal), a családegyesítés révén vagy a menekültként érkezők számára eltérő munkaerő-piaci életút bontakozhat ki. Másrészt a *bevándorlók jellemzői* is fontos szerepet játszanak beilleszkedésük sikerességében. A külföldi állampolgárságú (vagy születésű) népesség, és ezen belül a különböző kibocsátó országokból érkezettek összetétele – nem, életkor, iskolai végzettség, szakképzettség tekintetében – meghatározó a

munkaerő-piaci helyzetük szempontjából. Az iskolai végzettség/szakképzettség olykor nehezen konvertálható (részben a végzettséget igazoló papírok elfogadtatásának nehézségei, részben az egyes országok eltérő képzési rendszere és munkaerő-piaci követelményei miatt), ugyanakkor fontos mellette az ún. *nyelvi kompetencia*, azaz a fogadó ország nyelvének ismerete, valamint a bevándorlóknak a fogadó népességtől való *etnikai, kulturális távolsága* is. A nyelvi hiányosságok megfelelő végzettség esetén is megnehezíthetik az elhelyezkedést, valamint az etnikai, kulturális távolság meglétével együtt növelhetik az etnikai diszkrimináció esélyét is. Fontos differenciáló tényező a bevándorlók munkaerő-piaci helyzetében a *nemi hovatartozás* is. A bevándorló nők fogadó ország-beli munkaerő-piaci integrációja az európai országok többségében általában elmarad a férfi bevándorlókhoz képest. Gyakrabban kerülnek alacsony státusú, rosszul fizetett és bizonytalan pozíciókba, illetve dolgoznak olyan nem szabályozott területeken (pl. háztartási alkalmazottként, beteggondozóként), ahol nagyobb az esély a kizsákmányolásukra. Bizonyos csoportok esetében a migráns nőknek a migráns férfiakhoz viszonyított rosszabb munkaerő-piaci helyzete a kedvezőtlenebb strukturális jellemzőikből (idősebb korösszetétel, alacsonyabb iskolai végzettség) is adódhat, azonban gyakran egyéb okok is állnak a háttérben, mint például *gender-specifikus hátrányok* (Dumont – Liebig 2005), illetve *nemi diszkrimináció*. Ezek az etnikai diszkriminációhoz adódva azt eredményezik, hogy a bevándorló nőknek gyakran kettős megkülönböztetésben van részük: egyfelől bevándorlóként hátrányban vannak a fogadó országbeli nőkhöz képest, másfelől nőként hátrányban vannak az azonos országból érkezett és azonos jellemzőkkel rendelkező férfiakkal szemben is (Kraal – Roosblad 2008).

Végül, ám nem utolsó sorban a bevándorlók munkaerő-piaci helyzetét azok a *kontextuális tényezők* is meghatározzák, amelyek a fogadó országon belüli területi elhelyezkedésükből, és a területileg (regionálisan) eltérő gazdasági helyzetből fakadnak. Magyarország esetében bizonyos makrogazdasági, illetve munkaerő-piaci mutatók – mint például az egy főre jutó GDP, a foglalkoztatottság, a munkanélküliség – meglehetősen nagy eltérései figyelhetők meg a régiók közötti összehasonlításban, valamint a munkaerő-piaci lehetőségeket tekintve is mind a regionális, mind a településtípus szerinti különbségek jelentősek.

Az alábbiakban a Magyarországon élő külföldi állampolgárok munkaerő-piaci helyzetét vizsgáljuk, különös tekintettel azokra az eltérésekre, amelyek az egyes csoportok eltérő összetételéből, valamint sajátos területi elhelyezkedéséből adódnak. A munkaerő-piaci helyzetük bemutatásához a 2001. évi népszámlálási adatok alapján a *gazdasági aktivitásukat*, illetve annak különböző indikátorait – *foglalkoztatási ráta*, *aktivitási arány*, *munkanélküliségi ráta*⁸ – tekintjük

⁸ *Foglalkoztatási ráta*: a foglalkoztatottak aránya a teljes népességen belül. *Aktivitási arány*: a gazdaságilag aktívak (azaz a foglalkoztatottak és a munkanélküliek együttes) aránya a teljes népességen belül. *Munkanélküliségi ráta*: a munkanélküliek aránya a gazdaságilag aktív népességen belül.

át. Ezeket együtt figyelembe véve rajzolódik ki a külföldi állampolgárok munkaerő-piaci helyzete, ugyanis bizonyos csoportokban a foglalkoztatottság viszonylag magas szintje ellenére is magas lehet a munkanélküliségi ráta, amennyiben a gazdaságilag aktívak aránya is magas. Mivel a bevándorlók többnyire nem regisztrált munkanélküliek, előfordulhat, hogy nem is tekintik magukat munkanélkülinek, hanem eltartottnak, még akkor is, ha egyébként tervezik a munkavállalást. Másfelől az eltartotti státus gyakran a *passzív munkanélkülieket* is magában rejti, akiknek nem sikerült munkát találni és (átmenetileg legalábbis) feladták a keresést. Ez főként a családtagként érkező bevándorló nőkre lehet jellemző.

A felsorolt indikátorokat egyrészt a fogadó társadalommal való összehasonlításban, másrészt a külföldi állampolgárok munkaerő-piaci szempontból releváns jellemzőit (nem, korcsoport, iskolai végzettség), valamint származási országát figyelembe véve vizsgáljuk, feltárva ugyanakkor a régiók, valamint a településtípusok szerint mutatkozó eltéréseket is.

Végül többváltozós elemzéssel a foglalkoztatottság esélyét meghatározó tényezőket is megvizsgáljuk, rávilágítva azokra a regionális és településtípus szerinti különbségekre, amelyek a külföldi népesség összetételének hatását kiszűrve is fennállnak. A többváltozós elemzésben a *nem, korcsoport, iskolai végzettség és származási ország*, valamint a magyarországi lakóhely jellemzői: *régió és településtípus* mellett a következő változókat is figyelembe vesszük: *nemzetiség* (magyar nemzetiségű-e vagy sem), *kettős állampolgárság* (a külföldi állampolgárság mellett rendelkezik-e magyar állampolgársággal is), *az érkezés óta eltelt idő*. Ezekről a változókról ugyanis feltételezhető, hogy hatással vannak a külföldiek munkaerő-piaci helyzetére: a magyar nemzetiség, valamint a magyar állampolgárság növeli a foglalkoztatottság esélyét, akárcsak a – nyelvismeret, helyismeret, kapcsolatháló bővülését eredményező – fogadó országban eltöltött idő. Ez utóbbi csupán a vizsgált népesség egy részénél ismert – azoknál, akiknek a kérdés előtti utolsó lakóhelye külföldön volt –, ezért figyelembevétele az elemszám csökkenésével jár.

Gazdasági aktivitás

A munkaerő-piaci helyzet vizsgálata során – mint korábban említettük – az aktív korú, azaz a 15–64 év közötti korcsoportra szűkítjük az elemzést. E korcsoporton belül a gazdasági aktivitás szerinti megoszlásokból látható, hogy 2001-ben a külföldiek körében a foglalkoztatottak aránya kissé magasabb, a munkanélküliek aránya pedig kissé alacsonyabb volt, mint a teljes népességben, minek következtében ugyanakkora aktivitási arány, viszont alacsonyabb munkanélküliségi ráta volt jellemző rájuk (8. táblázat). Ugyanakkor az inaktív keresők aránya sokkal kisebb, az eltartottaké pedig nagyobb volt, mint a fogadó népességben belül.

Ellentétben tehát az európai országok többségével, Magyarországon a külföldi népesség foglalkoztatottsága nem maradt el a hazai átlagtól, sőt valamelyest magasabb volt annál. A népszámlálási adatokból kirajzolódó képet némiképp árnyalják a más adatforrásokból, így a munkavállalási engedélyek alapján, a KSH munkaerő-felméréséből, valamint a különböző adminisztratív adatforrásokból (OEP, illetve APEH adatbázisa) nyerhető információk a külföldiek munkaerő-piaci jelenlétéről, illetve gazdasági aktivitásáról (lásd ezekről: Hárs 2010a).

8. A 15–64 éves külföldi állampolgárságú népesség és a 15–64 éves teljes népesség megoszlása gazdasági aktivitás szerint (%), 2001
Distribution of 15–64-year-old foreign citizens and of 15–64-year-old total population by economic activity (%), 2001

Gazdasági aktivitás	Külföldi állampolgárságú népesség	Teljes népesség
Foglalkoztatott	53,9	52,7
Munkanélküli	4,7	6,0
Inaktív kereső	16,1	26,2
Eltartott	25,3	15,1
Összesen	100,0	100,0
Aktivitási arány	58,6	58,7
Munkanélküliségi ráta	8,0	10,2

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

A népszámlálási adatok alapján a külföldiek általánosan kedvezőnek mondható munkaerő-piaci pozíciója mellett, a különböző demográfiai jellemzők – nem, korcsoport, iskolai végzettség – szerint azonban eltérések figyelhetők meg a gazdasági aktivitás különböző mutatóiban (9. táblázat).

Nemek szerint vizsgálva az aktív korú külföldiek gazdasági aktivitását látható, hogy csak a férfiak esetében volt magasabb a foglalkoztatottság, valamint az aktivitási arány, és kisebb a munkanélküliségi ráta, a nők esetében sem a foglalkoztatottság, sem az aktivitási arány nem érte el a fogadó népességen belüli megfelelő arányokat (bár nem sokkal maradt el azoktól), a munkanélküliségi ráta viszont kissé magasabb volt. Érdekes módon, míg a teljes népességben a férfiak munkanélküliségi rátája volt magasabb 2001-ben, a külföldi állampolgárok közt a nőké. Ugyanakkor a nők körében mind az inaktív keresők, mind az eltartottak aránya jóval magasabb volt, mint a férfiak körében.

9. A 15–64 éves külföldi állampolgárok gazdasági aktivitása a különböző demográfiai jellemzők szerint (%), 2001
Economic activity of 15–64-year-old foreign citizens by various demographic characteristics (%), 2001

Demográfiai jellemzők	Gazdasági aktivitás				Összesen	Aktivitási arány	Munkanélküliségi ráta
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	Eltartott			
<i>Nem</i>							
férfi	62,0	4,6	11,7	21,7	100,0	66,6	6,9
nő	46,2	4,8	20,4	28,6	100,0	51,0	9,4
<i>Korcsoport</i>							
15–19	7,1	2,3	1,6	89,0	100,0	9,4	24,0
20–24	38,2	5,2	8,7	47,9	100,0	43,4	12,1
25–29	61,2	5,0	13,8	20,1	100,0	66,2	7,5
30–39	70,8	5,3	11,1	12,7	100,0	76,1	7,0
40–49	72,2	5,7	10,9	11,1	100,0	78,0	7,4
50–54	61,6	4,9	21,8	11,7	100,0	66,5	7,4
55–59	34,7	2,6	53,0	9,8	100,0	37,3	6,9
60–64	11,1	0,6	83,0	5,3	100,0	11,7	5,3
<i>Iskolai végzettség</i>							
max. alapközü szakiskola, szakmunkás-képző	37,6	4,7	19,8	37,9	100,0	42,3	11,1
érettségi	67,5	7,3	13,5	11,7	100,0	74,9	9,8
felsőfokú	51,3	4,7	15,6	28,4	100,0	56,0	8,5
Együtt	73,6	2,9	13,5	10,1	100,0	76,5	3,7
Teljes magyarországi népesség	53,9	4,7	16,1	25,2	100,0	58,6	8,0
	52,7	6,0	26,2	15,1	100,0	58,7	10,2

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

Ami a korcsoportok szerinti bontást illeti, a foglalkoztatási ráta, valamint az aktivitási arány a 30–49 évesek körében volt a legmagasabb, de átlag feletti volt a 25–29, valamint az 50–54 éves korcsoportokban is (9. táblázat). Ezzel szemben a munkanélküliség a 25 év alattiakat érintette leginkább, és különösen magas volt a munkanélküliségi ráta a 15–19 évesek körében. Ezek a tendenciák mindkét nemre érvényesek, ha viszont összehasonlítjuk a férfiak és a nők mutatóit az egyes korcsoportokban, megfigyelhető, hogy a munkanélküliség – bár általában a nőket érintette inkább – a 25 év alatti férfiaknál valamivel magasabb volt, mint a nőknél, ugyanakkor a nők foglalkoztatottsága az 50 éves – és még inkább az 55 éves – életkor felett sokkal inkább csökkent, mint a férfiaké, míg munkanélküliségi rátájuk az 50–54 éves korcsoportban nőtt.

Az, hogy az idősebb korcsoportokra átlag alatti munkanélküliségi ráta volt jellemző, miközben foglalkoztatási rátájuk is nagyon alacsony volt, az inaktív keresők magas arányának köszönhető. Már az 55–59 éveseknek is több mint a fele

tartozott ebbe a kategóriába, a 60–64 éveseknek pedig már több mint négyötöde (és még magasabbak ezek az arányok a megfelelő női korcsoportokban: 65%, illetve 87%).

A külföldi állampolgárok munkaerő-piaci helyzetét a fogadó országban az iskolai végzettségük is meghatározza, ezért a különböző végzettségi szinteken eltérőek a gazdasági aktivitás mutatói (9. táblázat). A legnagyobb arányban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők, majd a szakiskolát, illetve szakmunkásképzőt végzetek voltak foglalkoztatottak 2001-ben a külföldi népességen belül, a legkisebb foglalkoztatási ráta pedig – mint várható volt – a nyolc általánost vagy kevesebbet végzetek körében figyelhető meg. Hasonlóképpen alakult az aktivitási arány is az egyes végzettségi szinteken, a munkanélküliségi ráta pedig az iskolai végzettség növekedésével jelentős csökkenést mutat. Ezek a tendenciák mind a férfiak, mind a nők körében érvényesek. A legnagyobb különbség a foglalkoztatási ráta, illetve az aktivitási arány tekintetében a nemek közt – a férfiak javára – a szakmunkás és felsőfokú végzettséggel rendelkezők körében figyelhető meg. A munkanélküliségi ráta bár mindkét nem esetében csökkent az iskolai végzettség növekedésével, azonban valamennyi végzettségi szinten magasabb volt az értéke a nőknél, mint a férfiaknál. Ez szintén a nők munkaerő-piaci elhelyezkedésének nehézségeit jelzi, hiszen nem csupán az alacsony iskolai végzettségűek, hanem a szakmával vagy főiskolai, egyetemi végzettséggel rendelkező nők is nagyobb mértékben szorultak ki a munkaerő-piacról, mint a férfiak.

A külföldi állampolgárok gazdasági aktivitása tekintetében származási ország szerint is jelentős eltérések mutatkoznak. Míg a teljes 15–64 év közötti külföldi népesség körében 54%-os volt a foglalkoztatási ráta, az egyes országok esetében ez 14% (Afganisztán) és 67% (Kína) között változott (M4. táblázat). Nemcsak a foglalkoztatottság, hanem az aktivitási arány is hasonlóan széles határok közt mozgott, ami arra utal, hogy a különböző országokból származó külföldi népesség körében a munkaerő-piacra való belépés hajlandósága is nagyon eltérő volt. Míg a kínaiak 77%-a, a vietnámi és mongol állampolgárok 73%-a volt jelen a munkaerő-piacon, továbbá a lengyel, a román, a szíriai és a török állampolgárok is több mint 60%-a, addig az izraelieknek 37%-a, a svájciaknak 29%-a és az afgánoknak mindössze 17%-a. Az afgánok szélsőségesen alacsony aktivitási aránya – amely mindkét nemre jellemző volt – nyilván azzal is összefügg, hogy menekültként érkezve Magyarországra jóval behatároltabb volt a munkaerő-piacra való belépési lehetőségeik.

Más csoportok (svájciak, szíriaiak, törökök, izraeliek és afrikaiak) esetében azonban az alacsony foglalkoztatási ráta, illetve aktivitási arány csak – vagy elsősorban – a nőkre volt jellemző, sőt némely csoportnál (mint a szíriai és a török állampolgárok) a férfiakat kifejezetten magas foglalkoztatottság jellemezte. Ezeknek a nemek közötti különbségeknek feltehetően kulturális gyökereik van: a tradicionális női szerepek és a hagyományok a muszlim országokból érkezettek körében eleve arra „ítélik” a nőket, hogy a munkaerő-piacon kívül

rekedjenek és eltartotként éljenek. A férfiak és a nők gazdasági aktivitásának a származási ország szerint mutató eltéréseiben azonban a kulturális különbségek mellett más tényezők is szerepet játszhatnak: egyfelől a különböző csoportok vélhetően eltérő migrációs motivációi és migrációs körülményei, másfelől a különböző országokból érkezettek eltérő demográfiai összetétele, valamint nemzetiség és kettős állampolgárság szerinti megoszlása.

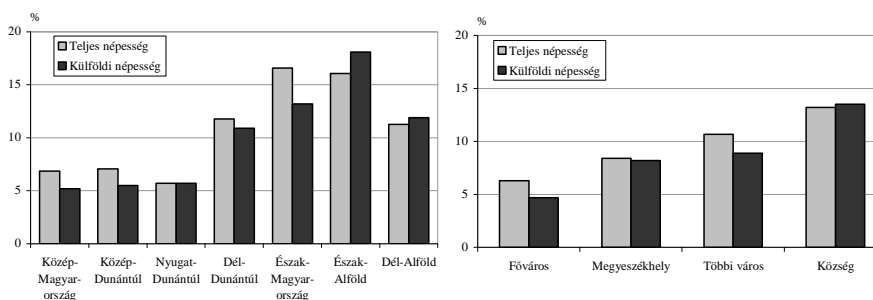
A külföldi állampolgárok munkaerő-piaci helyzetének területi sajátosságait jól tükrözik mind a régiók közötti, mind a településtípus szerinti eltérések (10. táblázat). A foglalkoztatási ráta 2001-ben a közép-magyarországi régióban, illetve a fővárosban volt a legnagyobb, valamint kissé átlag feletti volt a közép- és nyugat-dunántúli régiókban is. Hasonlóképpen alakult az aktivitási arány is. A munkanélküliek aránya és a munkanélküliségi ráta viszont az észak-alföldi, valamint az észak-magyarországi régiókban, illetve a községekben volt a legnagyobb, és szintén magas volt a dél-alföldi, valamint a dél-dunántúli régiókban. Ugyanakkor a nyugat- és dél-dunántúli, valamint az észak-magyarországi és észak-alföldi régiókban, továbbá a községekben magas volt az inaktív keresők aránya is külföldi állampolgárok körében, összefüggésben az idősebb korosztályok – köztük feltehetően a nyugdíjasok – itteni magasabb arányával. Az eltartottak aránya pedig az észak- és dél-alföldi régióban volt a legnagyobb, ahol a 15–19 éves korosztály aránya is jóval átlag feletti volt.

10. A 15–64 éves külföldi állampolgárok gazdasági aktivitása régiók és településtípus szerint (%), 2001
Economic activity of 15–64-year-old foreign citizens by region and type of settlement (%), 2001

Területi jellemzők	Gazdasági aktivitás				Összesen	Aktivitási arány	Munkanélküliségi ráta
	Foglalkoztatott	Munkanélküli	Inaktív kereső	Eltartott			
<i>Régió</i>							
Közép-Magyarország	60,4	3,3	12,8	23,5	100,0	63,7	5,2
Közép-Dunántúl	56,6	3,3	17,1	22,9	100,0	60,0	5,5
Nyugat-Dunántúl	56,4	3,4	20,5	19,6	100,0	59,9	5,7
Dél-Dunántúl	47,9	5,9	22,5	23,7	100,0	53,8	10,9
Észak-Magyarország	47,9	7,3	21,4	23,4	100,0	55,2	13,2
Észak-Alföld	37,8	8,3	20,7	33,2	100,0	46,1	18,1
Dél-Alföld	46,3	6,3	17,0	30,5	100,0	52,6	11,9
<i>Településtípus</i>							
Főváros	60,8	3,0	11,6	24,6	100,0	63,8	4,7
Megyeszékhely	48,0	4,3	14,1	33,5	100,0	52,3	8,2
Többi város	52,5	5,1	17,5	24,9	100,0	57,6	8,9
Község	48,2	7,5	24,4	19,9	100,0	55,7	13,5
<i>Együtt</i>	53,9	4,7	16,1	25,2	100,0	58,6	8,0

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

A külföldi állampolgárok foglalkoztatottságának, valamint munkanélküliségi rátájának területi különbségeit érdemes összevetni a teljes népesség körében mért hasonló mutatókkal (VI. ábra). Megfigyelhető, hogy miközben a külföldi állampolgárok körében összességében a munkanélküliség alacsonyabb és a foglalkoztatottság magasabb volt, mint a magyarországi népesség körében, némely régió, illetve településtípus esetében ez az összefüggés megfordult. A legjobb munkaerő-piaci helyzetük a fővárosban, valamint a közép- és nyugat-dunántúli régiókban élő külföldieknek volt, ahol a teljes népesség munkaerő-piaci mutatói is a legjobbak voltak. Viszont az átlagosnál magasabb munkanélküliségi rátával rendelkező területeken – a községekben és az alföldi régiókban – a külföldiek munkanélküliségi rátája elkerülte a fogadó népességét. Ugyanakkor ez az összefüggés az észak-magyarországi régióban – ahol szintén rosszabb a fogadó népesség munkaerő-piaci mutatói – nem állt fenn.

Forrás: Népszámlálás, 2001; saját számítás.

VI. A munkanélküliségi ráta a 15–64 éves külföldi állampolgárok és a 15–64 éves teljes népesség körében régiók, illetve településtípus szerint, 2001
Unemployment rate among the 15–64-year-old foreign citizens and in the 15–64-year-old total population by region and type of settlement, 2001

Arra a kérdésre, hogy a külföldi állampolgárok foglalkoztatottságának területi különbségeit mennyire határozzák meg a különböző jellemzők szerinti megoszlásuk előzőekben bemutatott területi sajátosságai és mennyiben azok a kontextuális tényezők, amelyek a különböző régiók, illetve településtípusok eltérő gazdasági helyzetéből, munkaerő-piaci körülményeiből adódnak, többváltozós elemzéssel próbálunk választ adni.

A foglalkoztatottság esélyét meghatározó tényezők

A foglalkoztatottság esélyének vizsgálatára a *többszörös logisztikus regresszió* módszerét alkalmaztuk. A függő változó 1-es értéket kapott, amennyiben a megkérdezett foglalkoztatott volt, és 0-t amennyiben munkanélküli vagy eltartott. A függő változó ily módon való meghatározásával a már említett passzív munkanélküliséget is szeretnénk volna megragadni, amelyet a bevándorlók esetében, mint láthattuk, gyakran az eltartott státus rejt magában. Az elemzést a 25 éves és idősebb aktív korú külföldiekre szűkítettük, akiknél az eltartott státus már kevésbé tartalommal bír. A magyarázó változók hatását a hozzájuk tartozó esélyhányadosok és szignifikancia-szintek alapján értelmezzük (11. táblázat).

Az eredmények alapján látható, hogy a férfiak és a nők eltérő korcsoportos és iskolai végzettség szerinti megoszlását figyelembe véve is a nőknek fele akkora esélyük volt a foglalkoztatottságra, mint a férfiaknak (*1. modell*). Ugyanakkor a 25–29 éves korcsoportban képest a 30 és 54 év közötti korcsoportokban a foglalkoztatottság esélye nőtt, a 60 év felettiéknél viszont csökkent. Mint az eddigiekben is láthattuk, jelentős az *iskolai végzettség* szerepe, különösen a diplomás külföldieknek jobbak az elhelyezkedési esélyeik. Az alapfokú végzettségűekhez képest a szakmunkások, illetve az érettségizettek is közel kétszeres eséllyel voltak foglalkoztatottak, a felsőfokú végzettség viszont háromszorosára növelte ezt az esélyt.

A *magyar nemzetiség*, illetve a *magyar állampolgárság* meglétét is figyelembe véve (*2. modell*) látható, hogy mindkét tényező hatása szignifikáns, de kevésbé jelentős, mint az életkor, illetve az iskolai végzettség. A magyar nemzetiség mintegy 50%-kal, a magyar állampolgárság pedig mindössze 20%-kal növelte a foglalkoztatottság esélyét a vizsgált csoportban. Bár általában a fogadó ország állampolgárságát megszerző bevándorlóknak több mutató tekintetében is jobb a munkaerő-piaci helyzete: magasabb foglalkoztatási ráta, jobb foglalkozási pozíciók és magasabb bérek jellemzik őket (OECD, 2010), ez a hatás a vizsgált csoport foglalkoztatottsága tekintetében eléggé szerénynek mondható. Nyilván a magyar állampolgárság megszerzése gyakoribb a magyar nemzetiségűek körében, tehát e két tényező együttes figyelembevétele egymás hatását gyengíti. Ha azonban csak az állampolgárság hatását vizsgáljuk (a nem, a korcsoport és az iskolai végzettség mellett), az akkor is csak mindössze 30%-kal növelte a foglalkoztatottság esélyét.⁹

⁹ Figyelembe kell venni viszont, hogy azok a bevándorlók, akik már megszerezték a magyar állampolgárságot, és nem szerepeltek kettős állampolgárként, nem kerültek be az elemzett sokaságba. Továbbá az állampolgárság megszerzésének nagyobb a valószínűsége a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők körében, tehát feltehetően az iskolai végzettséget is figyelembe véve az állampolgárság hatása kevésbé érvényesült.

11. A 25–64 éves külföldi állampolgárok foglalkoztatottságának esélyét vizsgáló logisztikus regressziós modellek esélyhányadosai (Exp (B))
Odds ratios of logistic regression models analyzing the employment chances of the 25–64-year-old foreign citizens' (Exp (B))

Magyarázó változók és kategóriák	A foglalkoztatottság esélye					
	1. modell	2. modell	3. modell	4. modell	5. modell	6. modell
<i>Nem</i> (ref.: férfi)						
Nő	0,429***	0,395***	0,399***	0,397***	0,390***	0,397***
<i>Korcsoport</i> (ref.: 25–29 évesek)						
30–39 évesek	1,551***	1,554***	1,602***	1,618***	1,617***	1,661***
40–49 évesek	1,828***	1,853***	1,959***	1,969***	2,047***	1,896***
50–54 évesek	1,557***	1,559***	1,630***	1,634***	1,752***	1,530***
55–59 évesek	1,078	1,009	1,050	1,040	1,114	0,861
60–64 évesek	0,751**	0,729**	0,765**	0,757**	0,829	0,718**
<i>Iskolai végzettség</i> (ref.: max. 8 általános)						
Szakiskola, szakmunkásképző	1,809***	1,546***	1,587***	1,562***	1,613***	1,594***
Érettségi	1,705***	1,545***	1,475***	1,471***	1,595***	1,367***
Egyetem, főiskola	2,977***	2,834***	2,592***	2,626***	3,086***	2,464***
<i>Nemzetiség</i> (ref.: nem magyar)						
Magyar		1,463***	1,562***	1,619***	1,489***	1,738***
<i>Állampolgárság</i> (ref.: csak külföldi)						
Kettős (magyar is)		1,219***	1,208***	1,158***	1,232***	1,031
<i>Településtípus</i> (ref.: község)						
Város			1,375***	1,462***	1,480***	1,432***
Budapest			1,704***	1,290***	1,268***	1,194**
<i>Régió</i> (ref.: Közép-Magyarország)						
Közép-Dunántúl				1,055	1,068	1,059
Nyugat-Dunántúl				1,053	1,067	1,021
Dél-Dunántúl				0,695***	0,767***	0,625***
Észak-Magyarország				0,741***	0,750***	0,727***
Észak-Alföld				0,428***	0,435***	0,414***
Dél-Alföld				0,607***	0,659***	0,550***
<i>Származási ország (földrész)</i> (ref.: Románia)						
Ukrajna					0,808***	
Szerbia és Montenegro					0,690***	
Szlovákia					0,935	
EU15					0,838***	
Oroszország					0,483***	
Törökország					0,787	
Kína					1,864***	
Vietnam					2,413***	
Izrael					0,234***	
SzírIA					0,605**	
Egyéb					0,583***	
<i>Mióta él Magyarországon?</i> (ref.: legfeljebb 2 éve)						
3–5 éve						1,252***
6–10 éve						1,457***
11–20 éve						1,708***
Több mint 20 éve						1,788***
<i>Nagelkerke-féle R²</i>	0,097	0,104	0,113	0,127	0,144	0,140
N	53 062	43 803	43 803	43 803	43 803	22 312

Szignifikancia-szintek: *** < 0,001; ** < 0,01; * < 0,05.

A nem magyar nemzetiségű külföldiek esetében a *magyar nyelv ismerete* is szerepelt a népszámlálási adatokban. Ez a változó azonban meglepő módon nem hatott a foglalkoztatottság esélyére, holott a fogadó ország nyelvének ismerete elvileg csökkenti a munkavállalás korlátait, és növeli a munkavállalási lehetőségeket. A hatás elmaradásának az lehet az oka, hogy a nyelvismeret – miután önbevalláson alapult – nem mindig jelentett olyan szintű nyelvtudást, ami a munkaerő-piaci elhelyezkedés szempontjából ne jelentene hátrányt, illetve nem adna okot diszkriminációra a munkaadók részéről.

A következő modellekben az eddigi változók mellé építettük be a vizsgálatunk szempontjából kulcsfontosságú változókat: a magyarországi lakóhely településtípusát és a régiót. A *településtípust* figyelembe véve (*3. modell*) látható, hogy a városokban, és különösen a fővárosban élők foglalkoztatottsági esélye nagyobb volt, mint a községekben élőké. A *régiókat* is bevonva az elemzésbe (*4. modell*) a közép-magyarországi régió általánosan előnyös helyzete valamelyest csökkentette a budapestiek előnyét, azonban teljesen nem tűnt el. Ugyanakkor megfigyelhető, hogy Közép-Magyarországhoz képest csak a közép- és nyugat-dunántúli régiókban élő külföldiek foglalkoztatottsági esélye nem volt rosszabb, a többi régióban – és különösen Észak-Alföldön¹⁰ – ez az esély az egyéni jellemzők, köztük az iskolai végzettség kontrollálása ellenére is kisebb.

A *származási ország* szerinti különbségek a többváltozós elemzésben is megmutatkoznak (*5. modell*).¹¹ A román állampolgárokhoz képest csak a kínai és a vietnámi állampolgárok foglalkoztatottsági esélye volt szignifikánsan nagyobb (az egyes csoportok összetételbeli különbségeit is figyelembe véve). Ugyanakkor némely csoport – mint az orosz, a szíriai és az izraeli állampolgárok – esetében különösen alacsony volt a foglalkoztatottság esélye, kevesebb mint fele, illetve az utóbbiaknál negyede a román állampolgárokénak. A foglalkoztatottság esélyét tekintve tehát még jobban kirajzolódnak az egyes országok közötti különbségek, mint a foglalkoztatottsági ráta alapján. Ugyanis bizonyos csoportoknak az iskolai végzettség szempontjából jóval előnyösebb összetételük ellenére volt átlagos vagy átlag alatti a foglalkoztatottságuk.

A Magyarországra *érkezés idejének* figyelembevétele a minta elemszámának csökkenésével járt (a korábban már említett ok miatt), ezért a származási ország sok-kategóriás változóját ebből a modellből kihagytuk (*6. modell*). Jól látható, hogy a fogadó országban töltött idő növekedésével a foglalkoztatottság esélye is folyamatosan növekszik, a modellbe bevont egyéb tényezők kontrollá-

¹⁰ Itt fontos megjegyezni, hogy ez a régió (Észak-Alföld), mind a foglalkoztatási arányt, mind a munkanélküliségi rátát tekintve a leghátrányosabb régiók közt volt, és az egy főre jutó GDP az országos átlag 64%-át érte el 2000-ben.

¹¹ A származási ország változójában csak a főbb, illetve a függő változó szempontjából sajátos országokat különítettük el, ezért az „egyéb” kategória nagyon vegyes tartalmú, önmagában nem értelmezhető.

lása mellett is. Azok, akik 2001-ben 5–10 éve éltek Magyarországon, mintegy 50%-kal nagyobb eséllyel voltak foglalkoztatottak, mint azok, akik legfeljebb két éve éltek az országban. Ez annak köszönhető, hogy a fogadó országban töltött idő növeli a helyi munkaerő-piaci lehetőségek megismerését, valamint az ún. ország-specifikus készségek elsajátítását is, mint pl. a nyelvismeret, valamint a kulturális és interakciós készségek. Ugyanakkor valamennyi korábbi változó hatása is megmaradt (néhány – mint a magyar nemzetiségé – még hangsúlyosabb is lett).

Megfigyelhető, hogy a nők hátránya – azaz a férfiakéhoz képest kisebb foglalkoztatottsági esélye – valamennyi figyelembe vett magyarázó változó bevonásával is érvényes maradt. Ez azt jelenti, hogy a nők munkaerő-piaci hátránya nem csupán alacsonyabb iskolai végzettségüknek köszönhető, hanem e tekintetben egyéb társadalmi, kulturális normák, illetve feltehetően diszkriminációs hatások is érvényesülnek.¹²

Külön vizsgálva a nők és a férfiak foglalkoztatottsági esélyét meghatározó tényezőket (lásd erről: Gödri 2011), megállapítható, hogy a szakmunkás végzettség és az érettségi hatása a nőknél kissé erősebb volt, a felsőfokú végzettség viszont sokkal jobban növelte a férfiak foglalkoztatottsági esélyét (közel négyszeresére), mint a nőkéét. A településtípus szerinti különbségek a férfiaknál kevésbé érhetőek tetten, az ő esélyeik – azonos egyéb jellemzők esetén – vidéken sem voltak szignifikánsan rosszabbak, mint a fővárosban. A régió azonban meghatározó, és az általános tendenciának megfelelően Közép-Magyarországon, valamint Közép- és Nyugat-Dunántúlon voltak a legjobbak a külföldi férfiak kilátásai, míg Észak-Alföldön a legrosszabbak. A nők esélyei leginkább a két alföldi, valamint részben a dél-dunántúli régióban tűnnek rosszabbnak.

Fontos eredménye a többváltozós elemzésünknek, hogy a külföldi állampolgárok foglalkoztatottságának területi különbségei – mind regionálisan, mind településtípus szerint – a demográfiai jellemzőik, a származási országuk, valamint a Magyarországon töltött idő hosszának a figyelembevételével is megmaradtak. Ez arra utal, hogy a külföldiek munkaerő-piaci integrációját nem csak emberi, etnikai tőkékük, illetve az országban töltött idő, hanem a letelepedési helyük is meghatározza, így ez a gazdasági, munkaerő-piaci szempontból hátrányosabb térségekben jóval nehezebb.

¹² Ugyanakkor bizonyos korcsoportokban a nők a gyermekvállalás miatt is nagyobb arányban lépnek ki a munkaerőpiacról. Amennyiben a munkától való távolmaradás a családtámogatási rendszer valamely támogatásának (gyes, gyed stb.) igénybevételével járt, akkor a megkérdezett inaktív keresőknek minősült, és a fenti elemzésben nem szerepel. A bevándorló (külföldi állampolgárságú) nők körében azonban nagyobb a családtámogatási rendszerből való kiszorulás esélye, így elképzelhető, hogy a gyermekvállalás miatt nem dolgozók egy része is eltartottként jelent meg. Adataink azonban, sajnos, nem teszik lehetővé ezeknek az eseteknek a megragadását (azaz a kisgyermekes anyák kiszűrését az eltartottakon belül).

Összegzés

A tanulmány a Magyarországon élő külföldiek területi (regionális, illetve megyék és településtípus szerinti) elhelyezkedését, valamint a különböző demográfiai jellemzőik és a munkaerő-piaci helyzetük területi sajátosságait vizsgálja, rávilágítva az ezek közötti összefüggésekre.

A külföldi állampolgárok koncentrációja a közép-magyarországi régióban, és ezen belül a fővárosban régóta ismert. Ez a koncentráció az elmúlt évtizedben tovább erősödött. A központi régióban, illetve a fővárosban való tömörülés a külföldi születésű népességre is jellemző – bár kisebb mértékben –, azonban a többi régió közötti megoszlásukban eltérések vannak a külföldi állampolgárságú népességhez képest. A különböző régiók és településtípusok preferenciája a külföldi népesség ezer lakosra számított arányában is tükröződik.

A külföldiek regionális megoszlásában a származási ország szerinti különbségek jelentősek. A közép-magyarországi régió, és főleg a főváros az ázsiai származású bevándorlók számára jelent különösen vonzó célterületet. A környező országokból érkezettek több csoportjánál is megfigyelhető a kibocsátó országukkal szomszédos területeken való koncentráció, míg a nyugat-európai állampolgárok a dunántúli régiókban vannak felülreprezentálva.

Sajátos képet mutat a külföldiek különböző jellemzők szerinti területi megoszlása is. Regionális, illetve településtípus szerinti összehasonlításban megfigyelhető, hogy a fiatalok (20–39 évesek) és a magas iskolai végzettségűek választják legnagyobb arányban Közép-Magyarországot, és ezen belül Budapestet. Az idősebbek és az alacsony iskolai végzettségűek ezzel szemben az átlagosnál nagyobb arányban fordulnak elő a kisebb településeken (különösen a községekben), valamint az alföldi régiókban.

Ami a külföldiek munkaerő-piaci helyzetét illeti, a népszámlálási adatok is alátámasztják a különböző survey vizsgálatokból is ismert tendenciát, miszerint Magyarországon a bevándorlók körében a munkanélküliség általában alacsonyabb, és a foglalkoztatottság magasabb, mint a hazai népesség körében. Azonban mind származási ország szerint, mind területi elhelyezkedésüket tekintve jelentős eltérések tapasztalhatók. A legjobb munkaerő-piaci helyzetük a fővárosban élő külföldieknek van, körükben a legnagyobb a foglalkoztatottság és legkisebb a munkanélküliségi ráta. Viszont az átlagosnál rosszabb munkaerő-piaci, gazdasági mutatókkal rendelkező területeken – az észak-magyarországi és a két alföldi régióban, illetve a községekben – a külföldiek munkanélküliségi rátája jóval magasabb, adott esetben elkerüli a fogadó népességét. A többváltozós elemzésünk azt igazolta, hogy ez nem csupán az itt letelepedett külföldiek kedvezőtlenebb korösszetételének és alacsonyabb iskolai végzettségének köszönhető, hanem feltehetően a kontextuális hatás is érvényesül. A gazdasági mutatók (az egy főre jutó GDP, a foglalkoztatottság, a munkanélküliség) regionális eltérései a külföldi állampolgárok foglalkoztatási esélyeire is rányomják

bélyegüket. A foglalkoztatottságban tapasztalt területi (regionális és település-típus szerinti) esélykülönbségek ugyanis a külföldiek demográfiai jellemzőinek, származási országának, valamint a Magyarországon általuk töltött idő hosszának a figyelembevételével is megmaradnak.

HIVATKOZÁSOK

- Dövényi Z. (1997): Adalékok a Magyarországon élő "idegenek" területi megoszlásához. In Sik E. – Tóth J (szerk.): *Migráció és politika*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest: 97–105.
- Dövényi Z. (2005): A Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás néhány területi aspektusa. *Kisebbségkutatás* 14/3. 338–344.
- Dövényi Z. (2006): A Magyarországot érintő nemzetközi vándorlás területi jellemzői. In Tóth Pál Péter (szerk.): *Bevándorlás Magyarországra*. Lucidus Kiadó, Budapest: 121–147.
- Dumont, J. C. – T. Liebig (2005): *Labour market integration of immigrant women: overview and recent trends*. Report for the joint OECD and European Commission Seminar: Migrant women and the labour market: diversity and challenge, Brussels, 26–27. September 2005.
- Duvander, A.-Z. (2001): Do country-specific skills lead to improved labor market positions? An analysis of unemployment and labor market returns to education among immigrants in Sweden. *Work and Occupations*, 28/2. 210–233.
- Gödri I. (2011): Nemek közötti eltérések a külföldi állampolgárok munkaerő-piaci helyzetében Magyarországon. In Nagy I. – Pongrácz T.-né (szerk.): *Szerepváltozások. Jelentés a férfiak és a nők helyzetéről 2011*, TÁRKI – Nemzeti Erőforrás Minisztérium, Budapest, 88–112.
- Hárs Á. (2010a): Migráció és munkaerőpiac Magyarországon. Tények, okok, lehetőségek. In Hárs Á. – Tóth J. (szerk.): *Változó migráció – változó környezet*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet, Budapest, 15–53.
- Hárs Á. (2010b): Migráció harmadik országokból a statisztikai adatok tükrében. In Örkény A. – Székelyi M. (szerk.): *Az idegen Magyarország. Bevándorlók társadalmi integrációja*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézete, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 15–48.
- Kincses Á. (2009): A Magyarországon élő külföldiek területei elhelyezkedése. *Tér és Társadalom* 23/1. 119–131.
- Kraal, K. – J. Roosblad (2008): *Equal opportunities on the labour market for immigrant people and ethnic minorities*. IMISCOE Working Paper No. 22, IMISCOE Network Office, Amsterdam.
- Liebig, T. (2007): *The labour market integration of immigrants in Germany*. OECD Social, Employment and Migration Working Papers, No. 47, OECD Publishing, Paris.
- Münz, R. (2008): *Migration, labor markets, and integration of migrants: an overview for Europe*. Social Protection Discussion Paper Series, No. 0807, Social Protection & Labor, The World Bank, April 2008.

OECD (2010): International Migration Outlook: SOPEMI – 2010 Edition, OECD, Paris.

Werner, H. (1997): Integration of foreign workers into the labour market – France, Germany, The Netherlands and Sweden. In *Measurement and indicators of integration*. Council of Europe, Germany, 141–166.

Tárgyszavak:

Nemzetközi vándorlás
Területi elhelyezkedés
Fogalalkoztatottság esélye

**SPATIAL CHARACTERISTICS OF THE FOREIGN POPULATION
LIVING IN HUNGARY AND THE CORRELATIONS WITH THEIR
POSITION ON THE LABOUR-MARKET**

Abstract

The study analyses the spatial distribution of foreign citizens in Hungary (by region, county and by type of settlement), together with their various demographic features, labour market position, and their mutual relationship.

High prevalence of foreign citizens in the central Hungarian regions and within it in the capital city is well known. It has shown an increasing tendency in the last decade. This concentration in the central region and in the capital city is characteristic of the foreign-born population as well – though in lesser degree -, however if compared to foreign citizens they show differences in their prevalence in other regions. Furthermore, preference of different regions and types of settlements is reflected in the proportion of foreign population per thousand inhabitants.

There are significant differences in the regional distribution of foreigners by country of origin. The central Hungarian region, but particularly the capital city constitutes a highly attractive destination for Asian immigrants. Migrants arriving from neighbouring countries tend to settle down in regions bordering their source country, while Western-European immigrants are overrepresented in the western part of Hungary.

Regional distribution of foreigners according to various features also provides an interesting ground for analysis. If we compare immigration trends by regions and by types of settlements, we can observe that the young generations (20-39 year-olds) and people with high level of education opt for central Hungary, and within in Budapest the most frequently. Older people and immigrants with lower educational attainment, in contrast, tend to be overrepresented in smaller settlements (particularly in villages) and in the Alföld region.

Considering the labour market situation of foreigners, both census data and various surveys confirm the well-known tendency that unemployment is usually lower and employment is higher among immigrants than in the Hungarian population. Nevertheless, both by country of origin and by regional distribution there are considerable differences. Immigrants in the capital city have the best situation in the labour market: employment is the highest and unemployment is the lowest among them. However, in areas with lower than average labour market situation and economic indicators – like in northern Hungary or in two regions of the Alföld, and in villages – unemployment rate of the foreigners is much higher, in certain cases it exceeds that of the host population. Our multivariate analysis indicates that it is not only caused by less-favourable age composition and lower educational attainment of foreigners inhabiting these regions, but probably contextual factors also play role in the emergence of this phenomenon. Regional differences of economic indicators (GDP per capita, employment, unemployment) have significant effect on employment chances of foreigners as well, as regional (by region and type of settlement) differences in the chances of employment remain unchanged even if we control for demographic features of foreigners, country of origin and their time spent in Hungary.

MELLÉKLETEK

M1. A külföldi állampolgárok megoszlása nemek szerint származási országoként (%), 2001
Distribution of foreign citizens by sex and country of origin (%), 2001

Állampolgárság szerinti származási ország/földrész	Nem		Összesen
	Férfi	Nő	
Európa			
Románia	46,6	53,4	100,0
Ukrajna	40,3	59,7	100,0
Szerbia-Montenegró	54,5	45,5	100,0
Szlovákia	35,3	64,7	100,0
Horvátország	57,2	42,8	100,0
Németország	46,8	53,2	100,0
többi EU-15	58,6	41,4	100,0
Oroszország	35,3	64,7	100,0
Lengyelország	36,4	63,6	100,0
Svájc	53,4	46,6	100,0
Törökország	73,9	26,1	100,0
Ázsia			
Kína	55,1	44,9	100,0
Vietnám	53,0	47,0	100,0
Izrael	59,7	40,3	100,0
Mongólia	33,4	66,6	100,0
Szíria	79,9	20,1	100,0
Afganisztán	73,6	26,4	100,0
Amerika			
AEÁ	56,5	43,5	100,0
Kanada	55,3	44,7	100,0
Afrika	77,5	22,5	100,0
Ausztrália	58,2	41,8	100,0
Összes külföldi állampolgár	49,2	50,8	100,0
Teljes magyarországi népesség	47,6	52,4	100,0

Forrás: Népszámlálás 2001, saját számítás.

M2. A külföldi állampolgárok megoszlása korcsoportok szerint származási országuként (%), 2001
 Distribution of foreign citizens by age group and country of origin (%), 2001

Állampolgárság szerinti származási ország/földrész	Korcsoport										Összesen	Átlag- életkor		
	0-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65+				
Európa														
Románia	12,0	6,3	12,2	17,8	23,4	11,2	3,4	3,3	3,1	7,3	100,0	33,2		
Ukrajna	13,2	11,9	12,0	12,4	16,6	13,1	4,7	3,5	4,1	8,5	100,0	33,8		
Szerbia-Montenegró	15,8	11,3	12,2	12,8	20,3	12,8	3,9	3,2	2,4	5,4	100,0	31,1		
Szlovákia	5,2	14,4	20,4	11,0	14,5	16,8	5,1	3,1	1,7	7,8	100,0	34,1		
Horvátország	14,7	9,5	7,7	8,6	20,0	15,1	7,4	4,7	3,8	8,5	100,0	35,5		
Németország	13,7	5,7	9,4	6,2	11,9	22,0	6,8	6,9	6,7	10,9	100,0	39,0		
többi EU-15	21,5	2,4	6,2	6,9	18,5	14,1	5,7	6,1	6,2	12,3	100,0	36,7		
Oroszország	10,6	7,1	8,3	7,9	20,5	20,3	6,4	3,7	4,5	10,7	100,0	38,2		
Lengyelország	9,6	5,5	7,9	6,2	13,6	33,8	10,8	4,8	2,7	5,0	100,0	38,8		
Svájc	13,1	2,8	1,8	3,0	8,6	11,1	6,5	10,6	14,0	28,5	100,0	49,0		
Törökország	16,6	3,9	12,0	16,3	32,0	11,6	1,8	2,1	1,1	2,7	100,0	29,4		
Ázsia														
Kína	14,6	6,1	7,6	12,5	32,1	21,2	3,1	0,9	0,8	1,0	100,0	30,8		
Vietnám	21,4	5,8	9,2	10,9	32,5	16,4	2,3	0,9	0,3	0,4	100,0	27,5		
Izrael	13,7	3,8	20,0	23,8	15,7	8,7	4,7	1,8	1,2	6,5	100,0	30,5		
Mongólia	21,0	6,5	15,4	16,7	26,9	10,1	2,0	1,0	0,3	0,0	100,0	25,9		
Szíria	17,4	3,5	8,6	13,4	38,0	14,1	1,8	1,7	0,3	1,2	100,0	29,0		
Afganisztán	27,0	22,8	9,0	8,6	15,5	10,7	2,7	1,7	1,1	0,8	100,0	23,7		

folytatás

Állampolgárság szerinti származási ország/földrész	Korcsoport										Összesen	Átlag- életkor	
	0-14	15-19	20-24	25-29	30-39	40-49	50-54	55-59	60-64	65+			
Amerika													
AEA	22,8	4,0	7,5	5,1	11,6	11,7	4,1	5,0	5,7	22,5	100,0	39,6	
Kanada	18,7	4,4	3,8	5,4	14,2	11,2	4,9	4,6	6,5	26,5	100,0	42,4	
Afrika													
Afrika	17,4	8,8	9,3	12,8	31,7	14,0	2,5	1,4	0,5	1,8	100,0	28,7	
Ausztrália													
Ausztrália	16,1	4,3	3,1	4,0	12,2	16,0	3,6	3,6	6,8	30,2	100,0	45,3	
Összes külföldi állampolgár	13,9	7,3	11,1	12,9	20,8	14,1	4,4	3,7	3,5	8,3	100,0	34,1	
Teljes magyarországi népesség	16,6	6,6	7,9	7,7	12,8	15,0	6,9	6,0	5,2	15,2	100,0	38,7	

Forrás: Népszámlálás 2001, saját számítás.

M3. A külföldi állampolgárok iskolai végzettsége a megfelelő korúak százalékában, származási országok és nemek szerint, 2001

Educational attainment of foreign citizens (percentages in the given age-groups) by country of origin and sex, 2001

Állampolgárság szerinti származási ország/földrész	18- éves			25- éves		
	összesen	férfi	nő	összesen	férfi	nő
	legalább középszintű iskolai végzettségi			egyetem, főiskola		
Európa						
Románia	49,0	45,7	51,8	14,6	15,9	13,5
Ukrajna	58,9	61,2	57,5	28,1	32,1	25,8
Szerbia-Montenegró	60,0	59,4	60,8	25,2	23,9	26,9
Szlovákia	60,3	61,0	60,0	25,0	32,7	22,0
Horvátország	55,5	54,8	56,5	22,2	22,2	22,1
Németország	54,2	57,8	51,2	26,8	33,5	21,4
többi EU-15	68,4	69,0	67,3	38,3	41,1	33,7
Oroszország	76,7	74,3	77,9	54,8	57,8	53,6
Lengyelország	67,1	55,8	73,0	31,9	26,4	43,4
Svájc	53,3	59,2	46,8	23,8	27,9	19,0
Törökország	51,6	49,7	58,3	16,9	16,4	19,2
Ázsia						
Kína	41,7	42,5	40,7	21,2	22,4	19,7
Vietnám	62,3	64,8	59,6	34,4	41,4	26,6
Izrael	78,6	79,6	77,1	31,0	30,1	32,9
Mongólia	39,4	42,9	38,0	20,2	22,9	19,2
Szíria	64,1	69,0	34,8	41,6	43,0	30,4
Afganisztán	34,6	34,9	33,3	23,3	28,5	8,8
Amerika						
AEÁ	71,2	73,9	67,5	43,7	50,0	34,9
Kanada	69,2	68,0	70,6	37,3	41,0	32,1
Afrika	65,7	67,3	57,6	42,1	43,7	32,2
Ausztrália	56,8	58,6	54,1	30,0	34,1	24,0
Összes külföldi állampolgár	56,5	56,1	56,9	25,3	28,0	22,8
Teljes magyarországi népesség	38,2	35,9	40,2	12,6	13,8	11,6

Forrás: Népszámlálás 2001, saját számítás.

*M4. A 15–64 éves külföldi állampolgárok gazdasági aktivitása
származási országoként, 2001*
Economic activity of 15–64-year-old foreign citizens by country of origin, 2001

Állampolgárság szerinti származási ország/földrész	Gazdasági aktivitás				Összesen	Aktivitási arány	Munka- nélküli- ségi ráta
	Foglalkoztatott	Munka- nélküli	Inaktív kereső	Eltartott			
Európa							
Románia	58,2	5,9	16,0	19,9		64,1	9,2
Ukrajna	44,2	7,0	18,8	29,9	100,0	51,3	13,7
Szerbia- Montenegró	48,7	5,3	12,4	33,6	100,0	54,0	9,9
Szlovákia	48,5	4,8	13,1	33,7		53,4	9,0
Horvátország	49,7	3,5	19,1	27,6	100,0	53,2	6,6
Németország	50,9	3,6	23,2	22,4		54,5	6,6
többi EU-15	55,6	1,8	21,9	20,7		57,4	3,2
Oroszország	48,5	4,9	16,1	30,5	100,0	53,4	9,2
Lengyelország	60,2	5,2	14,4	20,2		65,4	7,9
Svájc	27,1	1,8	48,3	22,8	100,0	28,9	6,4
Törökország	62,2	0,9	6,9	30,1	100,0	63,1	1,4
Ázsia							
Kína	76,7	0,4	5,5	17,4	100,0	77,1	0,5
Vietnám	72,5	0,8	8,0	18,6	100,0	73,3	1,1
Izrael	35,3	1,8	18,6	44,2	100,0	37,1	4,9
Mongólia	71,7	1,8	6,6	19,9	100,0	73,5	2,5
SzírIA	62,3	3,5	8,6	25,7	100,0	65,8	5,3
Afganisztán	14,1	2,9	6,4	76,7	100,0	17,0	17,2
Amerika							
AEÁ	46,2	1,0	25,8	27,0	100,0	47,2	2,2
Kanada	51,3	3,2	25,2	20,4	100,0	54,4	5,8
Afrika	48,4	4,2	9,1	38,2	100,0	52,7	8,0
Ausztrália	49,2	3,6	26,9	20,4	100,0	52,8	6,7
Összes külföldi állampolgár	53,9	4,7	16,1	25,2	100,0	58,6	8,0
Teljes magyaror- szági népesség	52,7	6,0	26,2	15,1	100,0	58,7	10,2

Forrás: Népszámlálás 2001, saját számítás.